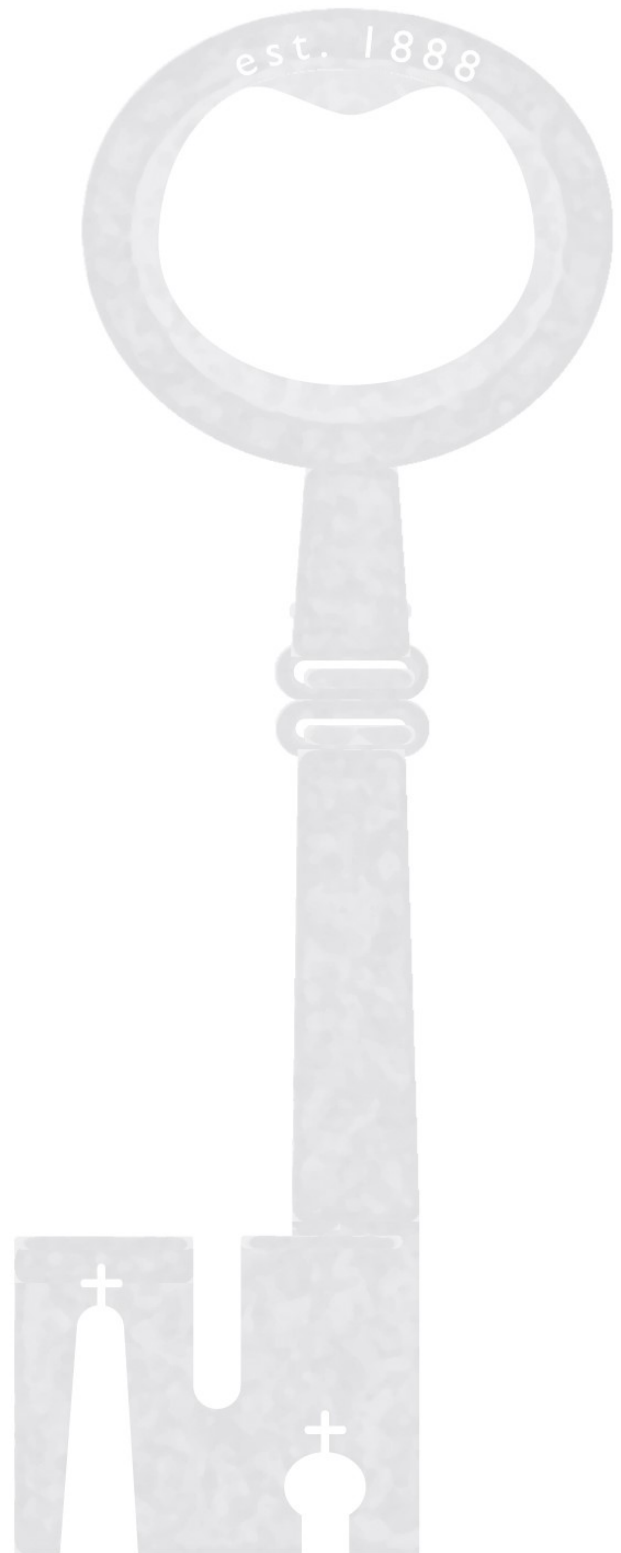

vartija

ihminen – usko – kulttuuri

Vihapuhe
Antisemitismi

I | 2021

Sisältö

Pääkirjoitus.....1

Kiertävät salaliittokertomukset vihapuheen välineinä.....4

Katja Valaskivi

Kulttuurisodan rintamalla.....11

Sampo Untamala

Ilja Repin sen jo tiesi: kaiken vihapuheen sielu löytyy Venäjän aroilta.....19

Hannu Kuosmanen

Suomalaisen vihapuheen pitkä varjo.....27

André Swanström

Totuusyhteisö tarvitsee vihollisen.....32

Vuokko Ilola

Myytti juutalaisuuden kuolemasta ja kristinuskon syntymästä.....41

Matti Myllykoski

Kyllä kauppa kannattaa osa I: Paljonko vihakirjallisuus saa maksaa?.....54

Paavo Ahonen

Mitä kauppias Kärkkäinen osti Helsingin Sanomilta?

Kyllä kauppa kannattaa osa II.....61

Paavo Ahonen

Peter Singerin efektiivinen altruismi – paras tapa auttaa?.....71

Matti Taneli

Vihan puheesta vihan tekoihin

Kotimaisten kielten keskuksen sanakirjan mukaan vihapuhe on varsinkin vähemmistöihin kohdistuvaa vihaa tai suvaitsemattomuutta ilmaiseva tai niihin yllyttävä puhe. Tavallisimmin vihapuhe kohdistuu uskonnolliseen, etniseen tai seksuaaliseen vähemmistöön. Rahvaanomaisimmassa muodossaan vihapuheelle on ominaista väkivaltaiset kielikuvat, aggressiivinen sävy, karkea yliampuus, ivallisuus ja valheellisuus. Internet ja sosiaaliset mediat ovat tehneet vihapuheesta kaikkialla ja ajattomasti läsnä olevan ilmiön. Massoittain julkisen viestinnän aluskasvillisuudessa leviävä vihapuhe on useimmiten nimetöntä ja kasvotonta, perusolemukseltaan raukkamaista.

Vihapuheen anonyymisyys kätkee taakseen tavalla tai toisella pahoin voivia ihmisiä. Voi ajatella, että vasta sähköisten viestimien räjähdysmainen kehitys on antanut äänitorven vihalle, joka haluaa puhua ja tulla kuulluksi – ikään kuin likavedet, jotka aiemmin olivat virranneet viemäreissä, olisivat vasta nyt nousseet kadulle. Tätä vastaan voisi väittää, että vihaa on ollut aina ja aina se on hakenut sanoja.

Millenniaalisessa ajassamme on kuitenkin jotakin uutta. Länsimaiset demokratiat ovat muuttuneet haavoittuvammiksi kuin miltä ne vielä 1990-luvun optimismin aikaan näyttivät. Euroopan unionin taloudellinen ja poliittinen yhtenäisyys ovat joutuneet koetukselle, siirtolaisuus Euroopan ulkopuolelta – etenkin islamin maista – on kasvanut merkittävästi ja ilmaston lämpeneminen vaatii nyt yhä radikaalimpia taloudellisia toimia ja panostuksia. Samalla eurooppalaisten kulttuurien etninen

diversiteetti ja niissä vaikuttavien identiteettien moninaisuus ovat muuttaneet yhteiskuntaa radikaalisti – ainakin jos vertaamme nykyistä maailmaamme aikaan, jolloin Neuvostoliitto oli vielä olemassa. Kaikki tämä luo eniten epävarmuutta heikosti koulutetussa ja asuinympäristössään syrjäytyneessä väestössä. Paha olo ja siitä kasvava viha hakevat itselleen ilmausta ja kohdetta jo ennen kuin mitään pahaa on tapahtunut. Voi kysyä, mitä vihapuheesta kasvaa, kun todellinen ja radikaali yhteiskunnallinen kriisi iskee päälle.

Mikään tästä ei tee vihapuhetta ”ymmärrettäväksi”. Suurin vastuu vihapuheesta ei kuitenkaan ole pahaa oloaan ja kaunaansa purkavilla piruparoilla vaan niillä, joilla on näkyvyyttä ja valtaa ja jotka harkituin elein kykenevät ruokkimaan vihapuhetta ja pahimmassa tapauksessa muuttamaan sen toiminnaksi.

Räikein viimeaikainen esimerkki tästä on Donald Trumpin toiminta presidenttikautensa aikana. Trump jätti tuomitsematta amerikkalaisen äärioikeiston rasismia ja siitä kasvavan toiminnan sekä viesti näille sopivissa yhteyksissä kannustavasti ja myönteisesti. Halki presidenttikautensa hän jakoi kansaa kahtia sekä vahvisti etenkin heikosti koulutetussa keskilännen valkoisessa kantaväestössä elävää vihaa ja kaunaa. Hävittyään presidentinvaalin Joe Bidenille Trumpin oli tyrmistyttävän helppoa saada valtaosa häntä äänestäneistä uskomaan, että vaalivoitto oli varastettu häneltä. Tähän valheeseen liittyivät kaikki republikaanien senaattorit sekä ylivoimaisesti suurin osa puolueen kongressiedustajista.

Tammikuun kuudennen päivän tapahtumat osoittavat, miten syvään kriisiin vahvaksi luullun länsimaisen demokratian voi viedä kylvämällä vallan ehdottomalta huipulta määrätietoisesti ennakkoluuloja ja valheita sekä vihaa ja pelkoa. Tuolloin Trumpin yllyttämät kannattajat ryntäsivät kongressiin tarkoituksenaan estää Joe Bidenin nimittäminen Yhdysvaltojen presidentiksi. Mellakka johti vakavaan uhkaan kongressin jäsenten henkeä kohtaan sekä muutamaa kuolemantapaukseen väkivaltaisten yhteenottojen aikana. Republikaanipoliitikot yrittivät jopa käyttää vaalivalhettaan ja väkivaltaisen ryntäyksen luomaa kaaosta argumentteina estääkseen

Bidenin nimittämisen. Ei ole lainkaan hämmästyttävää, että suurin osa republikaanipoliitikoista vastustaa edelleen jyrkästi tammikuun kuudennen päivät tapahtumien kriittistä ja objektiivista selvittämistä. Kuinka paljon olisi tarvittu siihen, että he olisivat murskanneet amerikkalaisen demokratian?

Trumpin presidenttikausi ja etenkin sen päätös on vahva esimerkki vihapuheen voimasta. Vihapuhe ei ole koskaan marginaalista, koska se on kytköksissä yksittäisiä kantajiaan suurempaan asenteiden, pelkojen ja kaunojen verkostoon. Katso, kuinka pieni tuli, ja kuinka suuren metsän se sytyttää.

Matti Myllykoski

Kiertävät salaliittokertomukset vihapuheen välineinä

Katja Valaskivi

Kun COVID-19 -pandemia pakotti maaliskuussa 2020 hallitukset lähes kaikkialla maailmassa määräämään liikkumisrajoituksia ja ihmiset joutuivat jäämään neljän seinän sisälle, internetistä tuli aiempaakin välttämättömämpi kommunikaation kanava. Erilaisten pikaviestinten, sosiaalisen median alustojen sekä suoratoistopalvelujen käyttömäärät kasvoivat saman tien noin 50 prosentilla. Samalla kasvoivat erilaisten kiertävien sisältöjen määrät, mukaan lukien spekulatiot ja arvelut pandemian syistä. Yhdistettyinä samaan aikaan levinneeseen QAnon-salaliitonnarrativiin nämä spekulatiot alkoivat nopeasti valtavirtaistua mm. Facebookissa, Twitterissä ja Youtubessa.

Tässä tekstissä tarkastelen salaliittokertomusten kiertoa nykyisessä digitaalisessa, hybridiksi kutsutussa mediaympäristössä, jossa monenlaiset sisällöt kiertävät alustalta toiselle ja mediamuodosta toiseen muuntuen ja mutatoituen. Keskityn siihen, miten tässä kierrossa salaliittokertomuksia käytetään viholliskuvien luomiseen ja vihapuheen välineenä. Salaliittoteoria-käsitteen ongelmallisuudesta tietoisena käytän tässä käsitettä salaliittokertomus. Tarkoitan sillä historiallisen tapahtuman tai kehityskulun selitysehdotuksia, joissa on merkittävä rooli pienellä, salassa toimivalla ryhmällä. Nämä kertomukset selittävät tapahtuman synnyn tai jonkin kehityskulun salaseuran vallalla ja toimilla. Salaseuraa ei kertomuksessa välttämättä nähdä kaikkivoivaksi, mutta sitä pidetään silti voimana, joka panee tapahtumat alulle tai ohjaa niitä. Salaliittokertomukset kuvaavat usein hyvän ja pahan taistelua, ja maailmaa jakaantuneena vallakkaaseen eliittiin ja sen tavalla tai toisella hyväksikäyttämiin viattomiin uhreihin. Vihapuheella viitataan sellaiseen

kielenkäyttöön, joka pyrkii mitätöimään johonkin ihmisryhmään kuuluvien ihmisoikeuksia ja demonisoimaan heitä.

Salaliittokertomuksia tiedetään olleen koko ihmiskunnan tunnetun historian ajan. Arkisessa käytössään salaliittokertomukset ovat viihdettä ja fanikulttuuriin viittaavaa yhteisöllistä toimintaa. Niitä voidaan pyrkiä ymmärtämään myös uskonnollisena ilmiönä. Joskus salaliittokertomus osoittautuu todellisuudeksi ja yleensä kertomuksissa on vähintään todellisuuden jyvänen. Paljastuessaan salaliitto voi myös johtaa yhteiskunnallisiin mullistuksiin tai rikollisten tuomitsemiseen. Suhtaudun tässä tekstissä salaliittokertomuksiin agnostisesti, sitoutumatta niissä esiintyviin väittämiin. Pyrin valottamaan moniulotteista ilmiötä yhdestä, rajatusta näkökulmasta: siitä, miten salaliittokertomukset voivat muuttua vihapuheeksi internetissä kiertäessään.

Salaliittokertomuksia on käytetty ja edelleen käytetään poliittisten vastustajien leimaamiseen, sotien perustelemiseen ja kansanmurhien oikeuttamiseen. Pelkkä spekulointi ja tarinointi erilaisten tapahtumakulkujen syy- ja seuraussuhteilla ei kuitenkaan sinänsä johda kansanmurhiin. Saadessaan vihapuheen piirteitä salaliittokertomukset kuitenkin muuttuvat aseiksi. Kun salaliittokertomuksia aletaan tietoisesti levittää joidenkin ihmisten tai ihmisryhmän mustamaalaamiseksi, niistä tehdään konfliktin lietsomisen välineitä, joiden avulla voidaan perustella näiden ihmisryhmien eriarvoista kohtelua ja jopa väkivaltaa heitä kohtaan.

Salaliittokertomusten tutkijat ovat olleet erimielisiä siitä, mikä on internetin rooli kertomusten leviämisessä. Ne, jotka väittävät internetin roolia liioiteltavan usein perustavat väittämänsä siihen, että salaliittokertomukset ovat ikiaikainen ilmiö ja levinneet aina kulloinkin käytettävissä olevien viestintävälineiden ja mediateknologioiden välityksellä. Tästä ei voi olla eri mieltä, sillä tunnetusti esimerkiksi Saksassa natsipuolue levitti propagandaansa radion välityksellä ja varmisti, että kaikilla kansalaisilla oli käytettävissään radiovastaanotin. Tämän propagandan ytimessä olivat antisemitistiset salaliittokertomukset, jotka eri tavoin mutatoituneina kiertävät edelleen.

Erilaisten sosiaalisen median palvelujen kehittäjät puolestaan ovat viime vuosina tunnustaneet pettymyksensä ja kauhistumisensa siitä, miten demokratiaa, sanavapautta ja tasa-arvoa edistäväksi kuviteltu teknologia onkin osoittautunut myös vihapuheen kehräämökseksi, populismitehtaaksi ja erilaisten salaliittokertomusten leviämistä edistäväksi dynamoksi. Eri puolilla maailmaa on perustettu tutkimuskeskuksia ja -aloitteita pohtimaan sitä, kuinka digitaalisia viestintäteknologioita voisi kehittää niin, että potentiaaliset oheisvahingot voitaisiin torjua ennalta. Tätä yritystä on kenties syystäkin arvosteltu teknologisesta determinismistä. Teknologia itsessään ei voi olla ratkaisu, sillä kaikkea teknologiaa voidaan käyttää sekä hyvään että pahaan, sekä tasa-arvon lisäämiseen että harvojen ja valittujen vallan ja varallisuuden kasvattamiseen. Sillä on merkitystä, kuinka teknologian käyttöä säännellään ja millaiset eettiset koodistot vakiintuvat kannattelemaan käyttöä.

Vaikka salaliittokertomuksia ja niiden propagandistista käyttöä onkin aina ollut, tuottavat kulloinenkin historiallinen tilanne ja sen materiaaliset, teknologiset edellytykset omanlaisensa olosuhteet, joissa vihapuheen leviäminen ja levittäminen tapahtuu. Voidaan kiistatta todeta, että ne ominaisuudet mediaympäristössämme, joiden ansiosta internet laajentaa poliittisia osallistumismahdollisuuksia ja tarjoaa yhä laajeneville joukoille kohtuuhintaisia ja melko matalalla kynnyksellä käytettäviä viestintäkanavia, ovat ne samat ominaisuudet joiden vuoksi vihapuhetta on helppo levittää tarkoituksellisesti ja joiden vuoksi se leviää myös tarkoittamatta. Yhdessä kollegani Niina Uusitalon kanssa olemme pyrkineet ymmärtämään näitä ominaisuuksia huomiokone-käsitteen avulla.

Nykyinen, hybridi mediaympäristömme on mutkikas kokonaisuus, joka koostuu monenlaisista alustoista, kanavista, toimijoista, sisällön tekijöistä ja kierrättäjistä. Verkossa kiertävästä aineistosta ei ole aina mahdollista päätellä missä tarkoituksessa se on tuotettu, usein ei ole edes selvää, kuka sen on tuottanut. Huomiokone kokonaisuudessaan ei oikeastaan välitä tästä. Vaikka sen eri osien, kuten

journalismin, algoritmeihin perustuvien sosiaalisen median alustojen tai anonyymien kuvalautojen toimintalogiikat ja -kulttuurit sekä eettiset lähtökohdat ovat keskenään erilaisia, yhdistää niitä kaikkia riippuvuus käyttäjien huomiosta. Näin ollen huomiokoneen kaikki osaset pyrkivät enemmän tai vähemmän aggressiivisesti varmistamaan sen, että pystyvät kiinnittämään itseensä mahdollisimman suuren joukon tarjolla olevista silmäpareista ja klikkaavista sormista. Silloin ei ole niinkään väliä sillä, millaista huomiota herättävä sisältö on esimerkiksi yhteiskunnallisen vakauden kannalta.

Huomiokone käyttää käyttäjien huomion saavuttamiseen keinovalikoimaa, jota millään aiemmalla teknologiallamme ei ollut. Nämä keinot ovat omiaan valtavirtaistamaan vihapuhetta ja nopeuttamaan salaliittokertomusten kiertoa. Tavalliset työkalut, kuten vasara tai naulat eivät pysty liikkumaan tai tekemään mitään muutakaan ilman jatkuvaa ihmisen myötävaikutusta. Digitaalinen mediaympäristömme sen sijaan on käänteistyökalu: olemme ohjelmoineet sen käyttämään meitä samalla, kun me käytämme sitä. Huomiokone kerää käyttäytymisestämme informaatiota, dataa ja tuon datan perusteella päättelee, millaisesta sisällöstä tai vaikkapa keistä verkostomme jäsenistä olemme erityisen kiinnostuneita. Tämän päättelyn huomiokone tekee ”reaktioidemme” perusteella. Digitaalisessa ympäristössä reaktioita ovat esimerkiksi jakaminen, kommentointi, emoji ja tykkääminen mutta myös pelkästään linkin klikkaaminen. Kaikki reaktiot tuottavat dataa, jonka huomiokone tulkitsee kiinnostuksen osoitukseksi ja merkiksi siitä, että kyseisenkaltainen sisältö on sitä, mitä käyttäjä haluaa. Mediakäyttäjät inhimillisine reaktioineen ovatkin se tehdas, joka tuottaa media-alustoille ja -taloille niiden liikevoiton ja datan tekoälyn edelleen kehittämiseen.

Koska reaktiot ovat rahaa ja dataa, on sosiaalisen median algoritmit (eli toimintalogiikan määrittelevät kaavat ja säännöt) viritetty provosoimaan käyttäjistä reaktioita. Kootessaan yhteen tiedon satojen miljoonien käyttäjien reaktioista, sosiaalisen median alustat muodostavat käsityksen siitä, mikä yleensä ottaen irrottaa ihmisistä reaktion. Sitten ne priorisoivat aineistoja, jotka tuottavat eniten dataa.

On osoittautunut, että eniten reaktioita tuottaa voimakkaita tunteita herättävä aineisto. Vihaa, pelkoa, surua ja pöyristymistä herättävät sisällöt näyttävät olevan tässä tehokkaimmasta päästä. Ja nyt pääsemme viimein siihen, miksi salaliittokertomukset ja vihapuhe kiertävät niin liukkaasti: ne herättävät tunteita. Ne kutkuttavat, innostavat ja huvittavat, ne antavat yksinkertaisia selityksiä epävarmoina aikoina ja näyttävät tarjoavan varmuutta mutkikkaaseen maailmaan. Ne kanavoivat pelkoa ja vihaa syntipukkeihin ja ”pahoihin”, jotka pyrkivät vahingoittamaan meitä ”hyviä”. Ja parasta kyllä, ne eivät jätä ketään kylmäksi, sillä salaliittokertomukset tuottavat pöyristymistä sellaisissa käyttäjissä, jotka pitävät sekä näitä kertomuksia älyttöminä että levittäjiä ”hulluina”. Kun sekä innostuneet että pöyristyneet kommentoivat, jakavat, miksaavat, tykkäävät ja klikkaavat salaliittokertomusten vihapuhetta, tulkitsevat algoritmit sen mitä parhaaksi sisällöksi ja nostavat sitä yhä laajempien käyttäjäryhmien eteen. Ja yhtäkkiä ilmiö näyttääkin niin suurelta, että siihen tarttuu myös journalistinen media, joka nostaa sen ruutuun, lööppiin tai otsikkoon, mikä viimeistään varmistaa ilmiön valtavirtaistumisen. Viimeistään tässä vaiheessa ilmiöön tarttuvat sen hyödylliseksi havainneet poliittiset toimijat. Näin tapahtui Yhdysvaltain presidentin Donald Trumpin presidenttikauden välivaaleissa 2018, kun QAnoniksi kutsuttu salaliittokertomus muuttui vähitellen osaksi Trumpin vaalikampanjaa. Vuonna 2019 FBI ilmoitti QAnoniin liittyvän ekstremistisen liikehdinnän aiheuttavan kohonneen kotimaisen terrorismin uhan Yhdysvalloissa.

QAnon on erinomainen esimerkki siitä, kuinka salaliittokertomus nykyisessä mediaympäristössä voidaan valjastaa poliittisen propagandan ja vihapuheen välineeksi. Saatananpalvojapedofiilisalaliittoa vastustanut ja Trumpia hallinnon mädännäisyyden paljastavana messiaana pitänyt nimimerkki Q ilmaantui anonyymiteettiin perustuvalla 4chan-kuvalaudalle lokakuussa 2017. Q väitti olevansa Q-turvaluokitettu hallinnon sisäpiiriläinen, joka ”leivänmuruiksi” kutsutuissa viesteissään ennusti ”suurta myrskyä”, kehotti seuraajiaan ”tutkimaan itse” ja innosti heitä iskulauseella WWG1WGA (”Where we go one we go all”).

Lukuisista teorioista huolimatta on edelleen vahvistamatta, miten ja kenen toimesta Q syntyi. 4chanin ironisessa, satiirisessa ja provokatiiviseen trollaukseen perustuvassa kulttuurissa niin kutsutuiksi sisäpiiriläisiksi tekeytyminen on yksi toiminnan lajityyppi. Samaan aikaan Q:n kanssa laudalla esiintyi mm. FBIAnon ja WhiteHouseAnon. Q:n menestyksen avain olivat pari tubettajaa, jotka tietoisesti veivät sitä Youtubeen. Siellä algoritmit nopeasti nostivat reaktioita kirvoittavaksi osoittautunutta sisältöä yhä uusille käyttäjille. Pandemian alkuun mennessä QAnonista oli muodostunut jo poliittinen ja mediaailmiö ja sulkujen alettua sitä alettiin levittää aggressiivisesti Facebookissa ja Twitterissä. Viimeistään tässä vaiheessa se nousi uutisaiheeksi jo Yhdysvaltain ulkopuolellakin. Esimerkiksi Suomessa annoin yhdessä tutkimusryhmäni kollegoiden kanssa vuoden 2020 aikana satakunta haastattelua tiedotusvälineille salaliittokertomuksiin liittyvistä ilmiöistä. Tämä mediahuomio ei ollut missään suhteessa kyseisen ilmiön kokoon Suomessa, mutta lisäsi kyllä varmasti kiinnostusta siihen.

Nykyisessä mediaympäristössä jokainen konfliktiherkkä aihepiiri tai tapahtuma vetää puoleensa myös manipulaatioyrityksiä. Vuonna 2016 todettiin, että Pietarissa toiminut venäläinen Internet Research Agency, joka tunnetaan myös trollitehtaana, manipuloi Twitterissä Black lives matter -keskustelua provosoimalla molempia osapuolia, näin kasvattaen konfliktia ja ruokkien polarisaatiota. Samalla tavalla sekä USA:n 2020 vaalien alla, että loppiaisenä 2021 tapahtuneen Yhdysvaltain parlamenttirakennuksen valtauksen yhteydessä on todettu esiintyneen erilaisen disinformaation vahvistamista ja mm. qanonlaisen aineiston levittämistä. Asialla ovat olleet ilmeisesti sekä venäläiset että kiinalaiset tahot, mutta myös Trumpin vaalikampanja ja aktiiviset kannattajat. Loppiaisenä Suomessakin media välitti kaikkiin ruutuihin niitä konkreettisia seurauksia, mihin tarkoituksellisesti salaliittokertomusten avulla lietsottu konflikti voi johtaa. Huomiokone kiinnitti linsinsä sarvipäiseen ”QAnon-shamaaniin” ja muihin meemiainesta tuottaneisiin naamiaisasuisiin valtaajiin, mutta Capitolin väkivaltaisessa valtauksessa kuoli viisi ihmistä ja luottamus demokratian tulevaisuuteen sai vakavan iskun.

Kun esitelmöin tai annan haastatteluja salaliittokertomuksista ja niiden suhteesta vihapuheeseen saan toisinaan palautetta, jossa katsotaan, että pyrin mielenhallintaan tai määrittelemään sitä, millä tavoin ihmiset saavat tutkia tapahtumien mahdollisia syitä. Silloin kun saan tilaisuuden, vastaan niin, että salaliittokertomukset ovat yksi tapa jäsentää maailmaa, enkä näe tarpeelliseksi – saati mahdolliseksi – spekuloinnin kieltämistä tai maailmankuvan muodostamista erilaisista ja monimuotoisista internet-lähteistä käsin. Samalla korostan sitä, että salaliittokertomuksia voidaan käyttää ja on viime aikoina jälleen käytetty eri puolilla maailmaa ja enenevässä määrin erilaisten vastakkainasettelujen lietsomiseen, poliittisen vallan saavuttamiseen ja propagandistiseen manipulaatioon. Tässä salaliittokertomukset asettuvat samalle viivalle erilaisten maailmankatsomusten ja uskontojen kanssa: ne kaikki voidaan valjastaa konfliktien lietsomiseen ja eskaloimiseen ja niitä kaikkia voidaan käyttää vihapuheen ja väkivallan perustelemiseen. Nykyisen mediateknologian aikakaudella on aikaisempaa vaikeampi nähdä, kuka tätä tekee ja missä tarkoituksessa. Kun viestintämahdollisuudet ovat demokratisoituneet, se tarkoittaa samalla jokaisen mediakäyttäjän kasvanutta vastuuta siitä, millaiset mielipiteet, käsitykset ja vuorovaikutuksen tavat pääsevät mediaympäristössä leviämään. Olemme kaikki provokaatiolla käyvän huomiokoneen osasia, joiden täytyisi jaksaa olla ruokkimatta trollia ja olla provosoitumatta kun provosoidaan. Tämä on yksilölle raskas tehtävä, emmekä ole onnistuneet tässä kovin hyvin. Vastaukset löytyisivät lainsäädännön ja kansainvälisisten sopimusten kehittämisestä, mutta mahdollisiin ratkaisuihin on vielä pitkä matka.

Katja Valaskivi on apulaisprofessori Helsingin yliopistossa

Kulttuurisodan rintamalla

Sampo Untamala

Mitä länsimaisissa yhteiskunnissa tapahtuu? Tuo on kysymys, joka nousee ihmisten huulille vuodesta vuoteen uudestaan. Maailmanpoliittiset tapahtumat, joita olemme saaneet todistaa menneen 2010-luvun lopulla, ovat olleet uudenlaisia ja radikaaleja. Joidenkin mielestä tapahtumat ovat olleet pelastavia, joidenkin mielestä taas pelottavia. Näiden tapahtumien lista on pitkä: **Donald Trumpin** valinta Yhdysvaltojen presidentiksi vuonna 2016, Ison-Britannian Brexit-äänestys vuonna 2016 ja monet muut oikeistopopulismien nousuun liitetyt poliittiset merkkipaalat. Kannatusmittausten ja tutkimustulosten perusteella tällaiset ilmiöt eivät ole katoamassa minnekään. Päinvastoin – ne ovat kasvussa. Näiden ilmiöiden keskellä yksilö on hukassa ja kysyy, mistä on kyse. Usein puhutaan globalisaatiosta ja länsimaisen keskiluokan turhaantumisesta. Usein unohdettu näitä poliittisia ilmiöitä selittävä tekijä on yhteiskuntien arvojen radikaali kahtiajakautuminen ja siitä johtuva merkkien, symbolien ja kokonaisten merkitysten kohtaaminen.

Ilmiön juurilla

Uudenaikaista polarisaatiota ja arvomaailmojen kohtaamista on kutsuttu kulttuurisodaksi. Vaikka ilmiö yhdistetään usein internetin keskustelukulttuuriin, voidaan se ymmärtää laajemmalla tasolla. Termin on tuonut laajaan tietoisuuteen yhdysvaltalainen **James Davison Hunter**, joka kirjoitti 1990-luvun alussa amerikkalaisesta moraalikäsitelmästä ja siitä, miten valtio oli rajusti jakautunut konservatiiveihin ja progressiiveihin. Kiivaita erimielisyyden aiheita olivat muun muassa seksuaalivähemmistöjen oikeudet, abortti ja uskonnon harjoittaminen kouluissa – aiheet ovat ajankohtaisia edelleen. Nykyistä konservatismien nousua ja

kulttuurisotaa ovat käsitelleet akateemisella tasolla esimerkiksi **Pippa Norris** ja **Ronald Inglehart**. Aiheena kulttuurisota on saanut samaan aikaan paljon mutta samaan aikaan yllättävän vähän huomiota.

2000-luvun kahtiajakautuminen on tullut tunnetuksi Yhdysvaltojen kautta, jonka kaksipuoluejärjestelmä lietsoo polarisaatiota. Tämä on selvää.

Kaksipuoluejärjestelmä on polarisoitunut melkein jo syntyessään. Vaikka se on vaikeampaa, on tärkeää ottaa huomioon, että suomalainen monipuoluejärjestelmä ei estä polarisaation tapahtumista. Elämme tällä hetkellä tilannetta, jossa oppositiopuolue perussuomalaisten kannatus on ennätyskorkealla, ja yksiskilpailija on hallituspuolue SDP. Kuntavaalimittauksissa tilanne on hieman toisenlainen. Erään HS-gallupin mukaan monet hillitymmät vihreiden ja vasemmistoliiton kannattajat ovat siirtyneet SDP:n kannattajakuntaan.

Perussuomalaiset taas ovat imeneet kannatusta melkein kaikkialta: keskustalta, kokoomukselta ja sosiaalidemokraateilta. Tilastoja tutkaillessa vaalitulokset, jossa kaksi puoluetta saa suhteettoman paljon ääniä, on mahdollinen, ja se on tapahtunut monesti Suomessa aikaisemminkin.

Tämänhetkisestä tilanteesta tekee uudenlaisen se, että aikaisemmin Suomen puoluekentän puolueet ovat olleet poliittisesti aika lähellä toisiaan, ja hallituskoalitiot ovat olleet helppoja muodostaa. Nykyisessä puoluekentässä nousevat puolueet ovat arvopoliittisesti etäännyneet toisistaan merkitsevästi. Uskon vahvasti, että yhdysvaltalainen kauhusekulaatio on kuitenkin kaukana. Radikaalin oikeiston kannattajajoukot eivät ole suunnittelemassa eduskuntatalon valtaamista, eikä Suomen antifa ole suunnittelemassa kaupunginlaajuisia väkivaltaisia rähinöitä. Pelko on siis pieni, mutta mahdollisuus konkreettiseen kahtiajakautumiseen on olemassa.

Tällaisessa poliittisessä tilanteessa isoin skisma ei ole talouspoliittisten eroavaisuuksien välillä vaan juuri arvokysymysten välillä. Talous ei enää herätä yhtä paljon tunteita, vaan arvokysymykset ovat yhä merkityksellisempiä.

Yhteiskunnan politiikan arvokysymykset ja polarisaatio näkyvät myös oman evankelis-luterilaisen kirkkomme kirkolliskokouksessa. Monesti kielenkäytössä

esiintyy kaksi puolta: kirkolliskokouksen liberaalit ja konservatiivit. Monet kolumnit, kirjoitukset ja uutiset tehostavat tätä jakoa entisestään sanavalintojen ja kielenkäytön kautta. Jos kuulisi vain puolet satunnaisesta aiheeseen liittyvästä keskustelusta, olisi hankala sanoa, puhutaanko nyt Yhdysvaltojen kongressista vai Turun kristillisen opiston auditoriosta. Eniten mediajulkisuutta kahminut kirkolliskokousaihe on avioliittokysymys, mikä on tietysti ymmärrettävää, mutta asiasta puhutaan vielä enemmän sen takia, koska se on arvokysymys, joka on aiheuttanut kirkossa suurta polarisaatiota. Mediajulkisuus ei ole mikään ihme; koko ihmiskunnan historian ajan riidat ovat olleet suurta viihdettä. Media tuottaa sisältöä, joka saa lukukertoja ja myy. Polarisaatio on hyvä tuote teksteiksi muotoiltuna.

Poliittisen filosofian tausta

Palaan taas maallisen politiikan pariin, ja pohdin kysymystä: Miksi arvomaailmat kohtaavat niin radikaalilla tavalla? Kysymys on kieltämättä haastava, ja sitä voi tutkia monilta eri tahoilta, joiden käsittelemisestä voisi peräti kirjoittaa kokonaisen kirjasarjan.

2010-luvulla konservatiivit ja oikeistopopulistit ovat keränneet runsaasti suosiota, ja on selvää, että tämän leirin edustajille arvokysymykset ovat tärkeitä seikkoja. Oikeistopopulistit ja muut konservatiivit ovat kokeneet, että moderni vasemmisto on mennyt liian pitkälle – kehitykselle on pitänyt laittaa jarrua. 2010-luvun vasemmisto ja arvoliberaalien joukko on saanut myös uusia muotoja. Nuoremman sukupolven radikaaleista vasemmistolaisista ryhmistä on käytetty monia nimityksiä: ”social justice warriors”, ”the radical left”, ”woke-vasemmisto”, tai jopa joissain yhteyksissä kotimainen ”vihervasemmisto” on ollut suosittu nimitys. Isoin filosofinen koko vasemmistoon vaikuttanut aate on tietysti marxismi, ja sitä se on epäilemättä edelleen. Nykyään marxismia ollaan maustettu monilla muillakin ajatusmaailmoilla. Filosofian postmodernistisilla suuntauksilla on ollut suuri vaikutus vasemmistoliberaalien, erityisesti nuorten piireissä, ja monet **Michel Foucaultin** tai

Jacques Derridan ajatukset ovat muovanneet monia vasemmiston keskuudessa leviäviä uusia ajatuksia ja aatteita. Tämä ei ole mikään itsestäänselvyys; monet uusvasemmistolaiset eivät välttämättä ole mitenkään erityisen perehtyneitä kyseisiin nimiin, mutta epäsuora vaikutus on kiistämätön.

Foucault ja Derrida ovat molemmat niin sanottuja jälkistrukturalisteja. Tämän filosofian ytimessä on ajatus siitä, että todellisuudesta ei voi tuottaa mitään objektiivista havaintoa. Kaikki asiat ovat subjektiivisia, ja käsitykset niistä koostuvat struktuureista, eli rakenteista. Monet uudemmat ja suositut feministisen filosofian suuntaukset sopivat hyvin yhteen jälkistrukturalismin kanssa ja ovat saaneet vaikutteita siitä. Esimerkiksi **Judith Butler** puhuu feministisessä teoriassaan siitä, että sukupuoli ei ole olemista vaan se tuotetaan tekemisen kautta. Toisin sanoen sukupuoli on pääasiallisesti sosiaalisista rakenteista koostuva konstruktio.

Muutama vuosi sitten Kanadan pääministeri **Justin Trudeau** kysyttiin kysymys, jossa käytettiin *mankind*- sanaa. Trudeau korjasi kysyjän pikaisesti vaihtamalla *mankind*-sanan tilalle sanan *peoplekind*. Yksi tärkeimmistä seikoista rakenteiden muodostumisessa on kieli. Tietynlainen kielenkäyttö ylläpitää tietynlaisia rakenteita, minkä vuoksi kielenkäyttöä tulisi muuttaa mahdollisesti sortavien rakenteiden poistamiseksi. Helpoin esimerkki tästä on se, miten kielenkäytössä ylläpidetään naiseuden tai miehuuden rakenteita vanhentuneilla stereotyyppioilla. Sanat rakentavat todellisuuttamme, joten niiden voima on myös suuri. Sanat voivat satuttaa ja loukata syvästi. Kaikenlaiset tyypilliset rotuun, seksuaaliseen suuntautumiseen tai sukupuoleen liittyvät solvaukset ovat esimerkkejä sanoista, jotka kantavat satuttavaa voimaa. On myös vähemmän loukkaavia ärsyttäviä kielenkäytön malleja, joita voidaan kutsua mikroaggressioiksi.

Aikaisemmin mainitun Trudeaun tapaan monet muutkin liberaalit ja vasemmistolaiset ovat väläyttäneet toiminnassaan ja puheissaan postmoderneja ajatuksia. **Sanna Marinin** hallituksen vuoden 2020 tasa-arvo-ohjelmassa mainittiin, että: ”Tasa-arvo-ohjelma korostaa intersektionaalisuutta – –”, ja: ”Tasa-arvon edistäminen

sukupuolten välillä edellyttää intersektionaalista näkökulmaa – – ”.

Intersektionaalisuus on työväline, jolla pyritään rakentamaan tasa-arvoisempaa yhteiskuntaa. Se tarkoittaa yksinkertaistettuna sitä, että sukupuolen lisäksi analysoidaan esimerkiksi yksilön yhteiskuntaluokkaa, etnisyyttä, seksuaalista suuntautumista ja ikää. Kasaantuessa nämä yleensä vähemmistöidentiteetit muodostavat risteyksiä, eli ”intersektioita”, ja epätasa-arvoisuus kasaantuu näihin risteyksiin. Tämän takia tasa-arvon parantamiseksi tulisi tutkia muitakin identiteettejä kuin sukupuolta. Intersektionaalinen näkökulma on ollut yleinen kulttuurisota-aihe. Se on herättänyt julkisuudessa närkästystä ja saanut osakseen paljon kritiikkiä, mutta myös paljon ylistystä. Intersektionaalisuus on jopa vakiinnuttanut asemaansa akatemian parissa.

Kulttuurisodallisten malliesimerkkien parissa

Tässä vaiheessa mielessäni herää yksinkertainen kysymys: Miksi tästä väitellään, eikö vastaus ole ilmiselvä? On mautonta ja loukkaavaa käyttää joitakin sanoja, ja vihapuhe on vakava asia, josta tulisi päästä eroon. Tästä monet suomalaiset ovat varmasti samaa mieltä. Vihapuhekeskustelu on kuitenkin keskittynyt muihin asioihin, kuten vihapuhe-käsitteen määrittelemiseen ja kriminalisointiin. Täällä kotimaassa aiheiden tiimoilta käyty keskustelu osoittaa selkeitä kulttuurisodan merkkejä. Tämä on huomattavissa jo siitä, että monissa tapauksissa esimerkiksi Ylen A-studiossa ovat olleet keskustelemassa kaksi tyypillistä osapuolta: perussuomalaiset ja vasemmistoliberaalit. Eskimo-puikkojen ja muiden tuotteiden vanhanaikaisista nimistä on puhjennut useita keskusteluja, jotka ovat rohmunneet käsittämättömän paljon tilaa uutisoinnista ja julkisuudesta. Eskimo-sanalla tapaamaan monista muista vanhanaikaisista sanoista ollaan pyritty pääsemään kokonaan eroon niiden solvaavan ja loukkaavan olemuksen takia. Tuotteiden nimistä käytävät keskustelut ovat malliesimerkkejä kulttuurisodallisista ilmentymisistä. Toinen osapuoli loukkaantuu tuotteiden nimistä, ja toinen osapuoli loukkaantuu siitä, että toiset loukkaantuvat kyseisistä tuotteiden nimistä. Noidankehä on valmis.

Nämä yhteenotot saattavat vaikuttaa mitättömiltä ja jopa huvittavilta, kunnes otetaan huomioon vakavammat esimerkit. Cancel-kulttuuri on ilmiö, jossa henkilö, jolla on eräviä mielipiteitä, yritetään pudottaa pois pelistä viemällä häneltä pois puhealustat, esiintymiset, mainosdiilit tai pahimmassa tapauksessa työpaikka. ”Cancelaaminen” eli Suomeksi ”peruuttaminen” tai ”poistaminen” on radikaalin vasemmiston ase, jonka avulla vastapuoli pudotetaan pois pelistä. Monet näistä uusista ilmiöistä ovat kytköksissä sosiaaliseen mediaan; erityisesti Twitter-palvelu on välillä varsinainen taistelutanner. Monet radikaalivasemmistolaiset jakavat jopa Twitterissä listoja tileistä, jotka kannattaa blokata. Suuri osa näistä on trolleja ja vihapuhujia, mutta joukossa on myös rauhallista rationaalista keskustelua kannattavia yksilöitä. Radikaalit vasemmistolaiset liikkeet ovat valitettavan usein yhdistettävissä aggressiiviseen keskustelukäytökseen, ja rauhallisia keskusteluja vastapuolen kanssa yritetään välttää. Yhdysvalloissa joissain yliopistoissa ollaan haluttu estää joitain konservatiivipuhujia tulemasta luennoimaan. Miksi esimerkiksi rauhallinen väittely heidän kanssaan ei sopisi? Jos toinen osapuoli on väärässä, miksi heitä ei pystyisi julkisesti todistamaan vääräksi? Samat kysymykset pätevät moneen muuhun vastaavanlaiseen tilanteeseen.

Toisaalta tuntuu, että toinen ääripuoli, radikaali oikeisto, ei ole yhtään parempi. Monet radikaalit oikeistolaiset käyttävät työkaluna usein trollaamista, eli tahallista ärsyttämistä, joka ei sekään rakenna hyvää keskustelukulttuuria. Trollaamisessa käytetään usein vasemmistoliberaalien ”kiellettyjä termejä”, eli asiattomia solvauksia, joilla pyritään saamaan vasemmistolaiset loukkaantumaan. Myös radikaali oikeisto loukkaantuu ja raivostuu pienistä piikityksistä radikaalin vasemmiston lailla. Asiaton kielenkäyttö, solvaukset ja niitä käyttävät henkilöt ovat paheksuttavia. Kertooko niiden käyttö taustalla piilevistä oikeista syrjivistä asenteista? Kysymyksestä on oltu monta mieltä. Kontekstilla pitäisi tietysti olla aina suuri merkitys tällaisissa kysymyksissä.

Aiheeseen liittyy eräs toinenkin mielenkiintoinen kielenkäytöllinen ilmiö. Ylilauta on internetfoorumi, jolla käy sivuston mukaan 5 miljoonaa kuukausittaista kävijää. Sivusto kutsuu itseään sananvapauden puolestapuhujaksi ja alustaksi, joka on anonyymi ja yksityisyyttä kunnioittava – ylilaudalla voi keskustella mistä tahansa. Sivusto koostuu alalautoista, jotka ovat eri osa-alueiden keskusteluille jaoteltuja alustoja. Alalautoja on lähes jokaista aihetta varten. Mediajulkisuudessa sivusto on esiintynyt syrjäytyneiden nuorten miesten ”incel-alustana”, äärioikeiston asuinsijana, vihapuheen kehtona, hakkereiden kotisivuna ja vaikka minä muuna. Ylilautaan on liitetty paljon yksittäisiin henkilöihin kohdistuvaa loukkaamista, mutta en tällä kertaa keskity siihen, vaan sivuston poliittiseen puoleen.

Sivustolla käytetään usein mustaa ja ihmisryhmiä loukkaavaa ”humoria”, ja usein vaikuttaakin siltä, että sivusto todella on jonkin sortin äärioikeiston asuinsija. Kuitenkin totisempia keskusteluja luettaessa monien käyttäjien poliittiset mielipiteet vaikuttavat neutraaleilta, myös äärioikeistolle naureskellaan ja heistä vitsaillaan. Tietynlainen äärioikeistolainen presenssi on kyllä myös totisimmissa keskusteluissa iso, mutta ei niin iso kuin luulisi. ”Persuille” naureskellaan yhtä paljon kuin ”vihervassareille”. Miksi huumori on sivustolla niin loukkaavaa? Ylilautaa verrataan usein sen Yhdysvaltalaiseen vastineeseen, 4chaniin. 4chanin käyttäjäkunta on poliittiselta suuntautumiseltaan paljon radikaalimpaa kuin ylilauta. 4chanin huumori jakaa kuitenkin paljon samoja piirteitä Ylilauta-sivuston kanssa.

Uskon, että huumorissa on kyse vastareaktiosta. Käyttäjät kokevat turhautumista monista vasemmistoliberaaleista sananvapauden liittyvistä ilmiöistä, jolloin hiljentämisen aiheuttama turhautuminen puretaan anonyymille sivustolle aivan ylivietyinä törkynä. Sivustolla käytetty huumori on kuin painekattilan höyryjen vapautuminen. Se, onko tämä huumori hauskaa tai hyvän maun mukaista, on kysymys erikseen. Mielenkiintoista on se, kuinka paljon sivustolla on käyttäjiä ja kuinka suuri osa käyttäjistä on nuoria miehiä. Ilmiö kertoo kulttuurisodan osapuolten sukupuolittuneisuudesta.

Lopuksi

Suurin osa näistä kulttuurisodallisista esimerkeistä on Suomessa toistaiseksi pieniä ilmiöitä. Uudessa perinteisen ja sosiaalisen median luomassa hybridissä mediaympäristössä ne saavat kuitenkin todella paljon huomiota ja näkyvyyttä. Suurin osa vasemmistolaisista ei tietysti ole radikaaleja vasemmistolaisia, mutta esimerkiksi vihreissä ja vasemmistoliitossa radikaaleimmat henkilöt ovat saaneet entistä enemmän valtaa puolueiden sisällä. Tämä selittää myös näiden puolueiden viimeaikaista huonoa gallup-menestystä. Sama koskee myös perussuomalaisia; monet edustajat ovat entisiä Suomen Sisun jäseniä, ja puolue on mennyt yhä oikeammalle vuoden 2017 hajoamisen jälkeen. Lisäksi haluan huomauttaa, että kulttuurisotaa sotivat muutkin kun oikeisto- ja vasemmistoradikaalit. Yleensä polarisaation ja kulttuurisodan ongelmaa selitetään oikeistopopulismilla. Nyt on oikea aika tajuta, että ongelma johtuu monesti myös vasemmiston toiminnasta. Molemmat ovat vastuussa. 2015 tapahtuneessa avoimen ja monikulttuurisuuden Suomen puolesta järjestetyssä #meilläönunelma-tapahtumassa perussuomalaisten lehden päätoimittaja **Matias Turkkila** aloitti puheensa, joka vaientui kovaäänisten buuausten mereen. Vieressä seurannut **Ali Jahangiri** reagoi tähän karjahtamalla buuaajat hiljaiseksi, ja totesi, että ”Nyt meillä on mahdollisuus dialogiin, te ette pilaa sitä!” Teko oli peräti ihailtava. Yhteiskunnan kahtiajakautuminen on vakava ilmiö, jota kukaan ei halua kokea. Tulisi tavoitella julkista sfääriä, jossa vallitsee avoin ja rationaalinen keskustelu ja jossa politiikka olisi perinteiseen suomalaiseen tapaan konsensushakuista. Tämä vaatii kuitenkin tilanteen mahdollisen vakavuuden tajuamista; amerikkalaisen politiikan ilmiöiden maahantuonti on lopetettava.

Sampo Untamala on 21-vuotias helsinkiläinen ja valtiotieteiden ylioppilas. Hän on innokas keskustelija sekä teologian ja musiikin harrastaja.

Ilja Repin sen jo tiesi: kaiken vihapuheen sielu löytyy Venäjän aroilta

Hannu Kuosmanen

Kävin **Ilja Repinin** näyttelyssä Ateneumissa. Ei, en aio kirjoittaa syvähenkistä taideanalyysiä näyttelystä. Tai Repinin (1844–1930) merkityksestä Venäjän ja maailman kuvataiteessa. Sitä vastoin poimin näyttelystä kolme taulua, ihan vain tavallisen näyttelyvieraan kokemuksena ja nykyhetken näkökulmasta.

Repinin yksi kuuluisimmista maalauksista on *Zaporogit kirjoittamassa pilkkakirjettä Turkin sulttaanille* (1881–1883). Siinä kuvataan *zaporogien* eli kasakoiden johtohahmoja kirjoittamassa vastausta Turkin sulttaani **Mehmed IV**:lle, joka oli vaatinut kasakoiden ehdotonta antautumista osmanien alamaisuuteen.

Vuoteen 1676 ajoittuvan tapahtuman historiallisesta todellisuudesta liikkuu erilaisia tarinoita, joista tuskin mikään on totta. Sillä, onko tarina tosi, ei ole kuitenkaan merkitystä. Olennaista on asetelma, joka on syntynyt. Turkin sulttaani käskää lähettämässään kirjeessä kasakoita antautumaan ja ”lopettamaan vaivaamiseni hyökkäyksillänne”. Näin hän kirjoittaa: ”Minä sulttaani, Muhammedin poika, Jumalan pojanpoika, Jeesuksen Kristuksen haudan vankkumaton vartija, muslimien toivo ja lohtu, kristittyjen voittaja ja suuri puolustaja, käsken teitä – – .”

Tähän kirjeeseen siis arojen vapaat kasakat, nuo Venäjän itsetunnon sielu ja ylpeät esitaistelijat, olivat kokoontuneet porukalla vastaamaan. Eikä mitä tahansa vastauskirjettä kirjoittamaan, vaan puolustamaan koko Eurooppaa ja nauramaan sydämensä kyllyydestä idän ylimielisyydelle – kuten Repin itse maalaustaan tulkitsee.

Ja juuri tästä on kyse vuonna 1883 valmistuneessa suuressa maalauksessa. Voi sitä pilkan, ivan, ylimielisyyden, oveluuden ja myös vihan määrää, jolla kirjeen kirjoittajat suorastaan yllyttävät toisiaan keksimään yhä sutkimpia oivalluksia kirjurin kynälle ja sitä kautta ikuistamaan pöyhkeän Turkin sulttaanin pilkkaamisen. Ja miten Repin onkin osannut näiden kaiken vihapuheen ja maalittamisen esi-isien ilmeet, tunteet ja häpäisemisen riemun vangita kankaalle – ei siinä juuri sanoja tarvita, kuva kertoo tunteiden palon.

Putinin aroilta Trumplandiaan

Sulttaanille lähetetyn kirjeen tekstistä on liikkeellä useita versioita, eikä niiden todenperäisyydestä ole mitään varmuutta. Yksi teksti kuitenkin on tosi. Kirjailija **Jukka Kempainen** kertoi blogissaan ranskalaisen runoilijan ja surrealistin **Guillaume Apollinainen** vuonna 1913 julkaisemasta runosta, johon zaparogien vastaus on kiteytetty. Myös säveltäjä **Dmitri Šostakovitš** sijoitti tuon tekstin osaksi 14. sinfoniaansa, joka kantaesitettiin 1969.

Näin Apollinaire runoili Jukka Kempaisen suomennoksena:

ZAPOROGI-KASAKOIDEN VASTAUS

KONSTANTINOPOLIN SULTTAANILLE

Olet suurempi roisto kuin Barrabas

senkin sarvipää saatana

mikä Belsebubi luulet olevasi

syöt sontaa ja rapaa,

pidä itse sapattisi, me emme.

Salonikin mätää kalaa

ketju hirveitä unia sinulle,

keihään puhkomia silmiä,

äidiltäsi pääsi karmea pieru

sinä synnyit muun saastan mukana.

*Podolian pyöveli sinä rakastat
vain haavoja arpia rupia
sikäkärsä tammaperse,
pidä aarteesi, tarvitset niitä
lääkkeitten maksamiseen.*

On toki zaporogien kirjeestä muitakin versioita, kuten hyvistä tarinoista aina. Teksti on vielä härskimpää kuin Kemppisen ehkä hivenen siloteltu käännös. Vastauskirjeen lievästi sanottua rehevä teksti löytyy [Wikipedian artikkelista täältä](#).

Ilja Repin: Zaporogit kirjoittamassa pilkkakirjettä Turkin sulttaanille (1881-1883).
Kuva: Hannu Kuosmanen.

Siis kun katsoo Ilja Repinin maalaukseen ikuistettuja kasakoiden kasvoja, ei voi todellaan väittää, että vihapuhe olisi tämän päivän ilmiö. Kyllä juuret ovat paljon syvemmällä, eikä ole nykypäivän sivistys niitä mihinkään sievistänyt – päinvastoin. Voi sitä ivan ja pilkan rientoa, jota vain ihmisen mielikuvitus pystyy tuottamaan!

Kaukana ei ole myöskään ajatus, että tässä voisivat yhtä hyvin olla Putinin ja Trumpin trollit naamiaishuveissaan.

Kaikuja pakana-ajan uskonnollisuudesta

Ilja Repin ei ollut mitenkään leimallisesti pyhien kuvien tekijä. Ei ole häneltä alttaritauluja, ei Kristuksen kuvia, ei seimen sommitelmia. Mutta kuvasi hän toki kirkkoa, osana venäläistä valtakulttuuria. Mutta myös kirkon rappiota, ja siihen kytkeytyntä kansan puolittaista taikauskoa.

Hätkähdyttävä on maalaus *Arkkidiakoni* vuodelta 1877, joka näyttelytekstin mukaan kuvaa Repinin synnyinseudulla Tsugujevissa vaikuttanutta pappi **Ivan Ulanovia**.

Hänestä kerrotaan, että hän oli tunnettu rehevästä elämänsenteestaan.

Näyttelytekstin mukaan Repin on itse todennut maalauksesta, että se ei oikeastaan esitä yksilöä, vaan ”kyseessä on eräänlainen tiivistys slaavilaisesta uskonnollisen yhteisön johtajasta, joka ei ole yhtään hengellinen vaan kokonaan lihaa ja verta ja edustaa viimeistä kaikua pakana-ajan uskonnollisista menoista”.

Kovin on kuitenkin pitkä tuo eletyn elämän juonteita kasvoillaan kantavan *Arkkidiakonin* kaiku. Miten se onkaan yhä tunnistettavissa vallan kanssa veljeilevästä slaavilaisesta ortodoksisuudessa, jonka johtajat käyvät siunaamassa milloin tykit ja panssarit, milloin antavat tukensa Venäjän nationalistisille aatteille – ihan riippumatta siitä, kuka tsaari Kremlissä hallitsee.

Ilja Repin: Arkkidiakoni (1877). Kuva: Hannu Kuosmanen.

Että uskonto voisikin yhdistää – mutta ei

Kolmas hätkähdyttävä maalaus liittyy suoraan edelliseen. Se on myös yksi Repinin tunnetuimmista, *Ristisaatto Kurskin kuvernementissa* (1881-1883). Siihen kiteytyy jotain olennaista kirkon ja vallan ikaikaisesta liitosta Venäjällä – jota myös **Stalin** tarvitsi kansan moraalin ja taistelutahdon ylläpitäjäksi Stalingradin ja Leningradin piiritysten vaikeina vuosina. Ja joka juuri nyt henkilöityy **Putinin** ja Moskovan patriarkan keskinäisenä veljeilynä ja rivien tiivistämisenä kaikenlaisten ”ulkomaisten agenttien” uhkaa vastaan.

Ensivilkaisulla Kurskin ristisaatossa on jotain ihanteellista: että uskonto voisikin yhdistää, ulottua yli kansaa erottavien kuilujen, yhdeksi yhtenäiseksi hartaaksi kulkueeksi talonpoikien kantaman Jumalanäidin ikonin pyhäinkuvakaapin jäljessä.

Mutta ei, ei se näin mene. Jo kulkueessa on kahden kerroksen väkeä. Ratsujen selässä istuvat yrmeät sotilaat ohjaavat piiskoillaan kansaa tietämään paikkansa.

Jumalanäidin ikonia kantamaan talonpojat kyllä kelpaavat, mutta muuten pysykööt loitolla, niin talonpojat, rääsyläisäidit lapsineen, kyttyräselkäiset vammaiset vaivoineen. Ei ole heillä asiaa samaan riviin aatelisten, suitsuttavien pappien ja aikuisiksi puettujen paremman väen lasten kanssa.

Näyttelyteksti kiteyttää oivallisesti: läheltä katsoen teoksesta löytyy purevaa sosiaalikiitikkää. Vauraampia henkilöitä on maalattu osin karrikoidusti, kun köyhempi kansa on kuvattu arvokkuudella:

”Luokkaerot ja roolit erottuvat selkeästi. Pappi edustaa kirkon ja poliisivaltion valtaa. Konservatiivinen lehdistö koki teoksen suoran ja kansan sosiaalista levottomuutta ilmentävän realismin uhkaavana ja piti teosta vääristyneenä kuvana venäläisestä elämästä. Oli kuitenkin myös niitä, jotka pitivät teosta todenmukaisena, elämänläheisenä ja rohkeana.”

Teos oli esillä ensimmäisen kerran vuonna 1883. Siis reilut 30 vuotta ennen kuin valta Venäjällä todella vaihtui. Voi todella kysyä, miten hyvin Repin osasi ennakoida

tulevaa – tai ehkä ei niinkään tulevaa, vaan kuvata sitä, mikä teki vallankumouksesta ja neuvostovallasta mahdollisen.

Ilja Repin: Ristisaatto Kurskin kuvernementissa (1881-1883). Kuva: Hannu Kuosmanen.

Mielenkiintoista kuitenkin on se, että Repin ei palannut vallankumouksen jälkeen koskaan Neuvostoliittoon, vaikka neuvostojohto häntä sinne houkutteli. Kaikesta liberaalisuudestaan ja realismistaan huolimatta hän tiesi, kenen joukoissa seiso: hänestä ei tullut sosialistisen realismin kuvaajaa vaan hän asui ja työskenteli loppuelämänsä vallankumouksen jälkeen Suomen puolella jääneessä Karjalan Kannaksen Kuokkalassa, jonne hän oli rakentanut talon ja ateljeen. Toki olen tiennyt aikaisemminkin Repinin kytkennän Suomeen ja suomalaisiin kulttuuripiireihin, mutta vasta Ateneumin näyttelyssä sen sisäistin. Siitä jäi mieleen kaihertamaan ajatus, että jos sittenkin, jos ja kun rajat taas koronan jälkeen aukeavat,

niin olisiko vielä edessä pyhiinvaellusmatka Repinin haudalle ja uudelleen rakennettuun kotimuseoon.

Nyt siis Repinon, joka Repinin kuoleman ja sodan jälkeen siirtyi takaisin Neuvostoliitolle. Ja on nyt taas osa Äiti-Venäjää.

Mutta sitä ennen, käykää ihmeessä itse Ateneumissa, on se vaan sellainen kokemus, joka pitää itse kokea. Erityisesti juuri nyt koronaeristysten keskellä – kun se mahdollista on.

Kirjoittaja on eläkkeellä olevan Kotimaan ja Uuden Suomen kirkollistoimittaja sekä autoalan toimittaja ja tiedotuspäällikkö. Hän oli 1970-luvulla myös Vartijan toimitusneuvoston jäsen.

Suomalaisen vihapuheen pitkä varjo

André Swanström

”Olen poliittisen korrektiuden uhri. En ole seurannut vallitsevaa kulttuurimuotia, joten olen saanut liberaalien vihat niskaani. Kuitenkin olen argumentoinut kiihkottomasti ja kohtuullisesti välillä kohdellen kritiikkini kohteitani jopa sangen ystävällisesti. Maahamme saapuneet pakolaiset eivät ole avun ja suojelun tarpeessa. Katsokaa vaikka kuinka hyvinvoivia he ovat hyötyen jatkuvasti maamme kustannuksella! Liberaalit näennäisdemokratian puolustajat väittävät minun polkevan vapautta ja oikeuksia, mutta minä kerron teille, mitä todellinen vapaus ja oikea oikeus ovat!”

Nämä turhautumisen ilmaukset voisivat hyvin olla modernista vihapuheesta tilille vaaditun nettikirjoittelijan purkauksia – mutta itse asiassa ne ovat peräisin viime vuosisadan alkupuolelta. Vihapuhe liitetään usein nykyiseen sosiaalisen median aikakauteen, ja ajankohtaisen vihapuheen ilmentymät vaikuttavat suoraan päivänpolitiikan arkeen. Edelliset vapaasti stilisoidut lainaukset ovat peräisin kahdelta suomalaisen vihapuheen klassikolta, **Rafael ja Gunnar Lindqvistiltä**. Antisemitismi on niin salaliittoteorioiden kuin vihapuheen prototyyppi, ja tässä vihapuheen lajissa isä ja poika Lindqvist olivat edelläkävijöitä. He vaikuttivat merkittävästi panoksellaan antisemitismin laajempaan levitykseen Suomessa.

Runoilija, toimittaja ja venäläisen kirjallisuuden kääntäjä – Rafael Lindqvistin meriittilistä oli jo 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä huomattava. *Fyren-* pilalehden numerossa 13 vuonna 1908 hän julkaisi ”Karrikatyrer” –otsikolla artikkelin, jossa aiheena oli ”*judegråteriet*” tai ”juutalaissurkuttelu”, kuten asia ilmaistiin Lindqvistin artikkelin 35 vuotta myöhemmin julkaistussa suomenkielisessä versiossa. Tämä surkuttelu oli Lindqvistin mukaan täyteen kukoistukseen puhjennut

kulttuurikukkanen, jota ei voinut kritisoida loukkaamatta vallitsevaa kulttuurimuotia. Sanamuodot ovat sadan vuoden takaisia, mutta Lindqvistin tapa esittäytyä poliittisen korrektiuden uhrina kulttuurisodassa tuo mieleen 2020-luvun nettikeskustelun argumentoinnin.

Vuonna 1943 Rafael Lindqvist oli pitkäjänteisen vihapuheen tuottamisensa ansiosta suomalaisen antisemitismin grand old man. *Rintamamies*-lehdessä 7. 5. 1943 hän heittäytyi nostalgiseksi. Hän katsoi 35 vuotta aikaisemmin julkaisemansa kirjoituksen olevan edelleen ajankohtainen kirjoittaen ”komissarien, alikomissarien ja politrukkien verenhimoisesta juutalaisesta haaskalintuparvesta” idässä, sekä lännessä vaikuttavasta ”juutalaisesta rahavallasta”, joka oli ”lietsonut esiin maailmansodan”. Lindqvist syytti juutalaisia niin kommunismista kuin kapitalismista pitäen juutalaisia syyppäinä toiseen maailmansotaan. Lindqvist allekirjoitti *Rintamamies*-lehdessä suomeksi uudelleenjulkaistun artikkelin *Fyrenistä* tutun Sepia-nimimerkin sijaan suomalaisittain ”Antti Semit”. Hän palasi vielä aiempaan kirjoitteluunsa esittäen oman vihapuheensa ”kiihkottomana” ja ”muutamain paikoin jopa juutalaisystävällisenä”.

Rafael Lindqvist käytti antisemitistisen vihapuheensa välineenä toimittamansa pilalehden lisäksi käännöstyönä vuonna 1919 ruotsiksi julkaisemiaan *Siionin viisaiden pöytäkirjoja*. Lindqvistin nimimerkillä *Sepia* julkaisemat pöytäkirjat saivat kriittisen tyrmyksen **Alma Söderhjelmiltä**. Söderhjelm piti huolestuttavana, että salaliittoteoriaa juutalaisten maailmaherruuspyrkimyksistä propagoiva väärennös oli saavuttanut lukijoita niin ministerien ja hallitusneuvosten kuin ompelijattarien ja kauppa-apulaisten keskuudessa. Söderhjelmien mielestä maassa, joka vastikään oli myöntänyt juutalaisille kansalaisoikeudet, ei ollut sijaa antisemitistiselle provokaatiokirjallisuudelle. *Sepia* eli Lindqvist vastasi Söderhjelmille *Fyrenissä* hapokkaasti luonnehtien Söderhjelmia ”juutalaisten itkijänaiseksi”, ”sokeaksi humanistikanaksi” ja ”naisen logiikan edustajaksi” julkaisten myöhemmin vielä lisäksi kaksi huolellisesti runomittaan sommiteltua pilkkalaulua Söderhjelmista. [\[1\]](#)

Moneen kertaan salaliittoteoriaksi ja väärenökseksi osoitetut pöytäkirjat saavuttivat Lindqvistin käännöksinä lopulta merkittävän levikin. Söderhjelmin mukaan niitä ei pelkästään myyty, vaan pöytäkirjat kiersivät lainana kädestä käteen. Ne omaksuttiin laajalti oikeistolaisissa piireissä ”isänmaalliseksi” lukemistoksi.[2] Poliittisista puolueista erityisesti IKL omaksui antisemitismin sellaisena kuin se esiintyi pöytäkirjoissa. Pöytäkirjoja sai myös tilata suoraan Isänmaallisen kansanliikkeen toimistosta.[3]

Niin Lindqvistit kuin IKL asettuivat vastustamaan juutalaispakolaisten oleskelua Suomessa 1930-luvun lopussa. Rafael Lindqvist julkaisi lehdessään valokuvia pakolaisista ja esitti heidät pankkiasioille menevinä ja rahalähetyksiä noutavina hyväosaisina, jotka eivät ensinkään olleet turvapaikan tarpeessa. IKL:n äänenkannattaja *Ajan Suunta* vastusti myös äänekkäästi pakolaisten vastaanottamista.[4] Pakolaiskysymyksessä vihapuhe alkoi saada konkreettisia implikaatioita.

Rafael Lindqvistin poika jääkäriluutnantti Gunnar Lindqvist kunnostautui myös äärioikeistolaisen politiikan saralla. Hän oli merkittävä vaikuttaja suomenruotsalaisessa natsipuolueessa (Samfundet Folkgemenskap), joka yhdessä IKL:n kanssa toimi taustavoimana suomalaisen SS-pataljoonan värväyksessä keväällä 1941. Gunnar julkaisi myös omaa kansallissosialistista lehteä nimeltä *För Frihet och Rätt*. Lehden nimi tuli hänen mukaansa siitä, että näennäisdemokraattinen liberalismi (”den skendemokratiska liberalismen”) väitti kansallissosialismin polkevan jalkoihinsa vapauden ja oikeuden, mutta hänen lehtensä tehtävä oli paljastaa liberaalien valheet ja kertoa mistä todellisessa vapaudessa ja oikeudessa oli kyse.[5] SS-pataljoonan taustavaikuttajat ryhmittäytyivät pataljoonan kotiuttamisen jälkeen *Rintamamies*-lehden ympärille julkaisten siinä säännöllisesti SS-Aseveljet ry:n omaa osiota. Antisemitismin läpätunkemaa vihapuhetta tuottivat *Rintamamieheen* ja sen ruotsinkieliseen sisarjulkaisuun *Frontmanneniin* säännöllisesti sekä isä että poika Lindqvist.

Längd: 178 cm Släktnamn: Lindqvist
 Hårets färg: grå Förnamn: Gunnar Erik.
 Ögonens färg: brun Yrke eller befattning: jägarlöjtnant
 Födelseid: 13/12 1898
 Hemort: Helsingfors

Ansiktsform: _____
 Särskilda kännetecken: _____
 Helsingfors å polisnärningen
 å länsmannens tjänstertid:
 den 23. april 1942
 Minninen

Barnens namn:	Födelseid:

Gunnar Lindqvistin henkilöllisyystodistus. Kuva: André Swanström.

Antisemitistinen vihapuhe kanavoitui lopulta toimintaan suomalaisen SS-vapaaehtoisliikkeen piirissä. Keskeiset värvöksessä mukana olleet järjestöt olivat selkeästi antisemitististä vihapuhetta aktiivisesti tuottavia toimijoita. SS tarjosi näille suomalaisen vihapuheen lietsojille tilaisuuden siirtyä sanoista tekoihin. Kuten SS-värväys osoitti, voi vihapuheen kutsuhuuto saada karmaisevan konkreettisia ilmenemismuotoja. Vihapuhuja kääntää kuitenkin mustan valkoiseksi. Kun suomalaisen SS-pataljoonan historian uudelleentulkinnasta käytiin äskettäin julkista keskustelua, nosti netin keskusteluissa päätään vanhan vihapuheen uusi tuleminen. Uutisten kommentoissa ja keskusteluissa lämmiteltiin uudelleen vanhoja antisemitistisiä kliseitä.

Perustasoisen vihapuheen mukaan uusia tulkintoja suomalaisista SS-miehistä esittävä tutkija on kommunisti, desantti, kulttuurimarxisti, maanpetturi, neiti, homo, hurri, ammattitaidoton tutkijanplanttu, sensaationhakuinen omaneduntavoittelija ja paljon muuta. Tähän tulee kuitenkin lisänä antisemitistinen salaliittoteoria. SS-miesten uudelleenarvioinnin taustalla vihapuheen lietsojat ovat näkevinään juutalaisen

salaliiton ja juutalaisen rahan, jota kumartavat niin tutkijat kuin valtiovalta. Voimme kuvitella miten *Sepia*, Rafael Lindqvistin myrkkyyä tihkuva alter ego, hymyilee pirullisesti jossain manalan loukossa. Hänen pitkä varjonsa lepää edelleen suomalaisen keskustelukulttuurin yllä.

Viitteet

[1] Svenska Tidningen 4.5.1920; Fyren n:o 1–4 1921; Fyren n:o 5–7 1921; Fyren n:o 11–12 1922, nimimerkki Almanzor Jæderskålm.

[2] Myöhempi suomenkielinen käännös lisäsi pöytäkirjojen levikkiä entisestään. Sotilaspiireissä niiden suosio oli kohtuullisen suuri. Esimerkiksi pioneeripataljoonan asevelvollisille suunnatussa lehdessä pataljoonan komentaja esitteli pöytäkirjoja asevelvollisille hyvin perusteellisesti. Ks. *Hakku* 20.3.1932. (Nimimerkki V.H.V. = **Väinö Heikki Vainio**, jääkärieverstiluutnantti, pataljoonankomentaja ja myöhemmin jääkärikenraalimajuri); *Hakku* 20.1.1933. Gunnar Lindqvistin muotokuvalla varustettu mainos julisti *Uudessa Suomessa* 9.12.1943 ja *Helsingin Sanomissa* seuraavana päivänä, että pöytäkirjojen uudesta painoksesta oli kymmenessä päivässä myyty puolet ja että kirja oli saatavilla ”kaikissa kirjakaupoissa”. Positiivisia kirja-arvioita pöytäkirjoista julkaistiin niin suojeluskuntien, poliisien kuin opettajien lehdissä. Ks. *Savon Miekka: Kuopion suojeluskuntapiirin kuukausijulkaisu* no 1 1944, *Suomen poliisilehti* no 1 1944; *Opettajain lehti* 24.12.1943. Jatkosodan aikana vuonna 1943 pöytäkirjat julkaisi äärioikeistolainen Siniristi-järjestö, jonka hallituksessa Gunnar Lindqvist istui. Tähän painokseen sisältyi myös laaja Lindqvistin kommenttiosio.

[3] Lakeuden Sana 15.9.1933.

[4] Blinkfyren no 5–6 1938; Ajan Suunta esim. 15.7.1938, 22.2.1939 ja 4.3.1939.

[5] Kansallisarkisto T-16427 För Frihet och Rätt, Kamptidskriften ”För frihet och rätt” (Gunnar Lindqvistin 5.4.1942 päivätty käsikirjoitus).

Totuusyhteisö tarvitsee vihollisen

Vuokko Ilola

Kun kuului aikoinani totuusyhteisöön, vanhoillislestadiolaiseen herätysliikkeeseen, liikkeen opetus viholliskuvista oli oleellinen osa oppirakennelmaa. Perkele, oma liha ja maailma vainosivat uskovaista kuin kiljuva jalopeura ja yrittivät estää häntä pääsemästä taivaaseen Jumalan, Jeesuksen, enkeleiden ja entisten pyhien joukkoon iloitsemaan ikuisesti. Perkele, sielunvihollinen – tuo kaiken pahuuden alku ja juuri – vihasi itseänsä kolmiyhteistä Jumalaa ja halusi siksi tehdä kaikkensa, jotta yksikään ei olisi yhtä Jumalan kanssa.

Vihollisista tuo ”maailma” tarkoitti totuusyhteisön ulkopuolisia ihmisiä syntisine ja maailmallisine houkutuksineen. Sitä vastaan piti taistella kaikin suojarahustein ja virustorjuntaohjelmin. Maailman ihmiset, nuo katalat epäuskoiset, olivat automaattisesti lähes kaikissa asioissa väärässä, koska heillä ei ollut elävää uskoa, jonka kautta *The Totuus* kuolevaiselle aukeaa. Saattoivat he olla oikeassa joissakin asioissa, mutta vain silloin, kun uskovaisilla oli sama mielipide asiasta. Myös jokin hengellinen asia saatettiin myöntää oikeaksi, jos se tuki liikkeen omaa käsitystä. Ehkäisykielto hamassa historiassa, homoliittojen solmiminen jne. Mutta yhtä kaikki kansankirkko väkineen oli matkalla helvettiin huolimatta joistakin oikeista käsityksistä.

Totuutta, käsitystä, että vain me pelastumme, todisteltiin mitä moninaisimmin sanankääntein ja tarinoin. Yksi merkki oikeasta uskosta oli maailman pilkka, ja siitä sai jopa iloita. Toinen merkki oikeasta uskosta oli se, että se ei tunnu lihassa mukavalta; henki sotii lihaa vastaan. Kolmas merkki oli, että ”meillä on evankeliumi, muilla ei”; Jumalan lapseksi, Jumalanvaltakuntaan pääsemiseksi ja uskovaisena pysymiseksi tarvittiin synninpäästösanoja Pyhän Hengen omaavalta uskovaiselta

ihmiseltä: *Jeesuksen nimessä ja veressä kaikki synnit on anteeksi*. Neljäs merkki oli epäilykset oman uskon oikeellisuudesta ja kiusaukset ja houkutukset poiketa kaidalta tieltä. Myös huonon uskovaisen tuntemukset olivat merkki oikeasta uskosta.

Kun nämä edellä mainitsemani merkit oikeasta uskosta eivät riittäneet, vedettiin esiin valttikorttina **Urho Kekkonen**; Kekkonenkin kerrottiin tehneen parannuksen, kuolleen uskovaisena ja päässeen taivaaseen. Kyllä se on merkki oikeasta uskosta, kun noinkin suuri mies on nöyrytynyt uskomaan.

Kerrottiinpa sellaistaikin tarinaa oikean uskon merkinä, että kerran Oulun keskussairaalassa eräs ilkeä uskovaisten pilkkaaja oli kuolemaisillaan, ja viimeisellä hetkellään hän huusi niin, että osaston käytävälle asti kuului: *näen taivaan ja se on TÄYNNÄ vanhoillislestadiolaisia!* Tarinan mukaan tuo pilkkakirves ei ehtinyt kuitenkaan parannusta tehdä, jotta olisi itse päässyt ikuisen iloon taivaan kotiin. Miten murheellista hänen kohdallaan, kannattaa kuitenkin sinun vähän aikaa vielä uskoa, jotta pääset iki-iloon.

Uskonnoissa tähdellisimmät asiat liittyvät näkymättömiin asioihin. Niitä ei pysty todistamaan oikeaksi eikä liioin myös kumoamaan. Jutun juoni on se, että sen näkymättömän joko uskoo tai sitä ei usko todeksi. Koska sitä ei voi mitenkään suuntaan tai toiseen vakuuttaa, siitä kiistely on täysin turhaa. Mutta minkä asian takia läpi koko maailman historian on tapeltu ja jopa tapettu ihmisiä niin paljon kuin uskontojen vuoksi? Se on käsittämätöntä ja mitä pahinta tyhjän nyhjäisyä, mitä kuunaan voi tapahtua.

Elämän tarkoitus

Luulen vahvasti, että pieni ihminen maailmankaikkeuden keskellä on niin ymmällään elämän tarkoituksesta, että se johtaa jopa ahdistukseen ja tuskaan ja sitä kautta

sepitelmiin, mitä tämä kaikki on, mitä on ollut mahdollisesti ennen syntymää ja mitä tulee olemaan kuoleman jälkeen.

Kun Sepittelijä on pienessä päässään pähkäillyt elämän tarkoituksen pakettiin, hän alkaa toivottaa muillekin ilosanomaansa ja kirjoittaa sen myös kirjoihin ja kansiin saaden toiminnallaan porukkaa mukaansa. Näin hän tulee perustaneeksi totuusyhteisön, ja totuutta suojelemaan hän maalaa yhteisönsä seinille viholliskuvia.

Sepittelijä tarvitsee sanoilleen myös todisteluita. Kun Jumalaa ei voi nähdä, hänen tekojansa kyllä, joita me itse kukin olemme. Myös luonto on Luojan käsialaa ja ihmiskohtalot. Syntymä ja kuolema niin ikään ovat Jumalan käsissä ja koko elämä niiden välissä. Sepittelijä kertoo omaavansa Pyhän Hengen, joka on myös kaikkien hänen seuraajiensa omistettavissa.

Mutta kaikkein tärkein todiste, itse Jumala, loistaa poissaolollaan. Pirkules jos Hän näyttäytyisi edes kerran koko maailmalle, niin epäilijät saisivat taivaaseen ulottuvan pitkän nenän naamatauluunsa. Se se vasta olisi jotain! Noh, kyllähän heille helvetin tulimeressä viimeistään selviää, mikä se totuus oli ja kuinka sitä olisi kannattanut ajoissa uskoa.

Totuus ruuasta ja terveydestä

Kaikki eivät ole kiinnostuneita hengellisistä asioista tai kuoleman jälkeisestä elämästä. Yhtä kaikki he voivat silti kuulua johonkin totuusyhteisöön.

Yksi tällainen ei-hengellinen totuusyhteisö on *ruokatotuusyhteisö*. Syömällä tietyllä tavalla tuotettua tiettyä ruokaa, pysyt jos nyt et ihan kuolemattomana, niin ainakin niin terveenä kuin täällä maan päällä on mahdollista. Tällainen tarkoittamani ruokatotuusyhteisö omaa vihollisia ja niitä ovat koululääketeiede turmiollisine ruokaoppeineen ja käypä hoito -sivustoineen.

Ruokatotuusyhteisön ulkopuolella tuotetaan geenimanipuloitua ja sairautta aiheuttavia ruokia, joiden kautta saadaan kartutettua lääkeyhtiöiden jo entisestäänkin pullistelevia rahapusseja.

Läakeyhtiöt on vain bisnestä – siis katalaa huijausta!

Samaan aikaan saatetaan käyttää pilvin pimein kalliita luontaistuotteita, eikä luontaistuotefirmojen bisnes olekaan ollenkaan huono juttu, saati mikään muukaan bisnes, mukaan luettuna oma leipätyö, joka on bisnestä myös. Lääkefirmojen samaa voitto on väärää voittoa, kaiken muun bisneksen kautta saatu voitto on oikeaa voittoa. Noh, kyllä minulle migreeni-ihmisenä kelpaisi ilmaiset Buranat, ei siinä mitään, mutta kuka hemmetissä niitä ilmaiseksi valmistaisi? Ensin pitää käydä rankka ja pitkä koulu lääkealalla ja sitten hyväntekeväisyyttä vain harjoittamaan. Toinen vaihtoehto olisi ottaa varat verorahoista lääketeollisuuteen. Sopisi minulle sekini.

Ai niin joo. Kun syödään oikeiden oppien mukaan, ei sairastuta, ja niin ollen lääkkeet ja lääketiede jää turhaksi. Tämä tällainen on todella ylimielinen, lyhytnäköinen, kapea-alainen ja ohut heitto, joka ei kestä raaputtamista juurikaan.

Olen samaa mieltä siitä, että ennaltaehkäisy, elintavat ruokatottumuksineen ovat avainsanoja terveelliseen elämään ja että lääkkeitä syödään ihan varmasti hurjan paljon liikaa, mutta ilman lääketiedettä ja lääkkeitä moni ihminen jäisi ilman apua, ja jos nyt kaikkien kohdalla ei kävisikään kuoleman kylmä koura, niin elämänlaatu ja tuskat olisivat todellisia haasteita mielekkäälle elämälle.

Jos lääketiede lääkkeineen on vihollisesi, niin mistä haet apua joutuessasi kolarin runnomaksi ja maatessasi henkihieverissä tien poskessa? Läheisesi on pitkään toivottuaan alkanut odottaa vauvaa ja päässyt mukavasti jo turvalliselle puolelle raskausviikkoja, kun vauva alkaakin yhtäkkiä syntyä pari kuukautta liian aikaisin. Auttavatko keskosen selviämisessä ruokavaliot tai luontaislääkkeet?

Ystävänä sairasti lapsena polion ja jäi sen takia loppuiäkseen rammaksi. Arvaa, olisiko hän ollut kiitollinen, jos hänen aikanaan olisi ollut mahdollista saada rokote poliota vastaan? Totta kai joo, kaikki mahdollinen terveellisen elämän puolesta kannattaa tehdä ennakoivasti ja ilman lääkkeitä, jos se on mahdollista, mutta ainahan se ei ole sitä!

Lääketieteen, lääkkeiden ja rokotteiden halveksiminen loukkaa monia ihmiskohtaloita. Lääketiede tietoineen ja taitoineen, ensiapuineen, ambulansseineen, hoitajaksoineen, lääkkeineen ja rokotuksineen on elämän puolella ja mahdollisuus, ei missään nimessä vihollinen, niin kuin jotkut pöyristyttävästi väittävät! Jos et usko, lyö kirveellä jalkaasi ja mieti kenen puoleen kääntynyt, tai jätä ottamatta lapsellesi poliorokote ja matkusta hänen kanssaan maahan, jossa ilmenee poliota, ja vastaa seuraamuksista.

Ensin olin lammas ja nytkin olen lammas

Kohtalonani on näköjään olla lammas. Kun olin vanhoillislestadiolainen, kuului Hyvän Paimenen lammaslaumaan. Lampaana minun tuli kuunnella Hyvän Paimenen eli Jeesuksen ääntä ja kulkea hänen leipäpalansa ”evankeliumin” houkuttelemana ja ohjaamana yhdessä muun lammaslauman mukana kohti taivaan kotia. Lammas oli minulle nimitys, josta sain olla iloinen ja jota minun piti vaalia. Ulkopuolella lammasaitauksen vaanivat vaarat ja sudet, joidenka armoille minun piti varoa joutumasta. Myös lauman sisälle saattoi vaarallisia susia livahtaa lampaiksi pukeutuneina; ne ne vasta vaarallisia olivat. Heidät tunnisti väärästä määkäisyäänestä. He saattoivat myös kasvaa muita laman jäseniä isommiksi ja lihavammiksi. He olivat viisaampia kuin muu lammaslauma; heillä oli eri totuus!

Nyt kun en kuulu enää vanhoillislestadiolaisuuteen, olen yhtä kaikki lammas joidenkin mielestä. Kun en ole alkanut vastustaa valtamediaa, hallitusta, eliittiä, rokotuksia, geenimanipuloitua ruokaa, tiedettä eri aloineen, olen joidenkin mielestä aivopesty, ei omilla aivoilla ajatteleva, ymmärtämätön ja höynäytettävissä oleva

lammas, jota eliitti valtamedioineen pelottelee kaiken maailman koronataudeilla tai muilla pahoilla uutisillaan.

Lammas voin olla, siihen nimitykseen olen jo tottunut, eikä se tunnu ollenkaan edes pahalta. Mutta pelko ei ole kyllä mitenkään minun heiniäni, ellei puhuta pulkkamäestä, laskettelusta tai autolla ajamisesta.

Tähän mennessä täällä Suomen Masalassa uutiset eivät ole olleet minulle pelottavia. Täällä on toistaiseksi ainakin ihan hyvä ja turvallista elää. Koronaa en ole liioin pelännyt, vaikka vastuullisesti sen tiimoilta olen halunnutkin elää. Käytänhän samasta syystä autolla ajaessa turvavyötäkin. Rokotustakaan en pelännyt, vaikka jotkut yrittivät pelotella, kuinka vaarallinen se on ja kuinka siinä samassa saa kehoonsa sirun, jonka kautta yksityisyys onkin sitten mennyttä kalua.

Minun kokemukseni ei ole välttämättä sinun kokemuksesi

Vaikka oma kokemukseni totuusyhteisöstä irtaantumisesta oli pelkästään myönteinen, en voi ajatella, että se olisi kaikkien lähtijöiden kohdalla samanlainen. En voi myöskään ajatella, että omat kokemukseni yhteisön sisällä olisivat samanlaisia kaikkien yhteisön jäsenten kohdalla. Asiat, jotka koin siellä ahdistaviksi, voivat olla muille oikein onnea tuottavia. Esimerkiksi jatkuva rippikäytäntö, se oli mielestäni niin ahdistava, mutta monelle muulle hyvinkin tärkeä ja ihana.

Nyt taas kun olen väljässä ja hämärärajisessa valtaväestöyhteisössä, joku kansamatkaajani saattaa kaivata itselleen tarkkoja rajoja ja totuuksia elämälleen, eikä ole ollenkaan tyytyväinen valtaväestön muuttuvien totuuksien osaansa.

Tiede on totta toistaiseksi.

Minulle tällainen totta toistaiseksi on hunajaa. Vaikka joku totuusyhteisöön lähtenyt on kokenut valtayhteisössä olonsa pelokkaaksi valtamedian pahojen uutisten, mahdollisten valheiden ja hallituksen ja eliitin juonimisen vuoksi ja saanut silmiensä avauduttua totuuden löytymisen myötä rauhan sielulleen ja mielelleen, niin se ei tarkoita sitä, että nykyiset valtaväestöyhteisöön kuuluvat kokisivat olonsa valtaväestössä samalla tavalla.

Valtaväestössä jos missä on todella moneen lähtöön ja kulkuneuvoon ihmisiä. Joitakin ei kiinnosta muu kuin viinapullo tai huumeet, joitakin oma elämä käsin kosketeltavine asioineen, joitakin pelkkä puutarhanhoito ja jos jotakuta kiinnostaa maailman asiat eri tieteenlajeineen, hän saattaa tarkastella niitä asioita joko rauhallisesti ilman sen kummempaa tunnekuohua tai sitten kriittisesti ja epäillen ilman sen kummempia heikotuksia tai tuohtumuksia.

Eli lyhyesti: et voi totuusyhteisön jäsenenä yleistää muita ihmisiä samaan koppaan. Niin kuin minäkään en voi yleistää, että jos et halua rokotuksia, niin silloin et syö pottujakaan. Tai että jos et usko pyöreän maan teoriaan, niin et usko juutalaisten vainoihinkaan.

Samoin ei voida sanoa, että jossakin leirissä on juoppoja, rikollisia ja valehtelijoita ja toisessa taas ei niitä ole. Ongelmia ja vedättäjiä on joka paikassa. Minunkin annettiin aikoinani ymmärtää, että lammaslaumani on turvasatama ja etenkin lapsille se paras paikka kasvaa ja varttua, mutta mitä hirveyksiä totuusyhteisössäni joillekin lapsille tapahtuikaan?

Olen ollut erinäisistä syistä joku aika sitten elämässäni eri medioissa haastateltavana ja niiden kokemusten perusteella plus monen muunkin kokemukseni pohjalta uskon suunnilleen tiettyjen valtamedioiden uutisiin. Välillä jopa toivon, ettei kaikkia uutisia niin rehellisesti uutisoitaisi.

Esimerkiksi kun Trump onnistui jossakin rauhanneuvotteluissa hyvin, mietin, että tuon olisi saanut jättää kertomatta. Mutta ei, joka Ylen uutisissa ainakin yhden päivän ajan sitä piti toivottaa, ja oikeasti hyvä niin, sillä median pitää kertoa totuudellisesti tapahtumista, vaikka se tuntuisi kuinka epämukavalta. Ja kyllähän se on iloinen asia, kun Trump sai rauhan aikaiseksi, mutta jos ja kun on jostakin syystä ärsyyntynyt johonkin ihmiseen, ainakin minun on vaikea sellaisen kohdalla hyväksyä palkintopokaaleja. Aika ärmäkästä ajattelua näin vedätettävältä lampaalta.

Totta vai tarua?

Eräs mummo kertoi tietävänsä totuuden koko universumista. Hän kertoi olleensa lähes koko ikänsä ateisti, kunnes erään tapahtuman myötä alkoi uskoa Jumalaan ja tuli uskoon. Mummon kertoman mukaan hänet oli yhtäkkiä temmattu ylös avaruuteen ja näytetty totuus ihan kaikesta, mitä maailmankaikkeuteen on kuulunut ja kuuluu. Sen jälkeen hän alkoi uskoa Jumalaan.

Noh, kun sinä ja minä emme voi mummon tarinaa todisteiden puuttuessa todeksi todistaa, niin se jää uskon varaan. Joko me uskomme tai sitten emme usko, että tarina on totta.

Uskomiseen, luulemiseen ja tuntemuksiin luultavasti jatkossakin isoimmat riidat perustuvat ihmiskunnassa, niin turhaa kuin se onkin. Vaikeinta on hyväksyä todiste, joka kumoaa oman näkemyksen tai totuuden, mutta se on kuitenkin tärkein osa rehellisyyden tiellä. Eli tärkeintä on olla rehellinen etenkin niissä asioissa, jotka eivät ole itselle edullisia.

Minunkin on pitänyt enemmän ja vähemmän pakottaa itseäni ajattelemaan ja hyväksymään se tosiasia, että vaikka mielestäni vanhoillislestadiolainen herätysliike on ahdas ja kahlitseva paikka elää, se ei ole sitä kaikille. Joillekin se on Lintukoto,

jossa on ihana elää ja kulkea muiden kanssamatkaajien kanssa kohti taivaankotia ja ikuista iloa.

Epävarmuuden varmuus

Tässä vaiheessa elämäni en tarvitse ehdottomia totuuksia, en halua kuulua totuusyhteisöihin, joiden kautta mainostetaan ihmisen olevan joko viisaiden tai pelastuvien joukossa. En liioin pelkää muuta siis no kuin tyyliin pulkkamäkeä, enkä myöskään totta tosiaan kaipaa elämäni viholliskuvia. Yritän pysyä avoimena ja kiihkottomana kaikelle kuohunnalle, jonka katson johtuvaksi pienestä ihmismielestä joka ei kaikkea ymmärrä ja se ahdistaa.

Minä voin reilusti kertoa, etten ymmärrä kaikkea, mutta se ei millään tavalla haittaa elämäni. Epävarmuudessa elämisen hyväksyminen tuo rauhan siinä vaiheessa, kun tajuaa, että mitään varmuutta ei ole olemassakaan. Miksi hakea sellaista, mitä ei ole?

On vain epävarmuus, jonka kanssa joko opit tai et opi elämään. Jos et opi, etsit totuutta, ja löytäessäsi sen rakennat sen ympärille suojamuurin, joka koostuu viholliskuvista ja totuuden todisteluista.

Väitän, että totuusyhteisöt syntyvät epävarmuuden sietämättömyydestä. Väite on tietenkin totta kunnes toisin todistetaan.

Myytti juutalaisuuden kuolemasta ja kristinuskon syntymästä

Matti Myllykoski

Vielä nykyisinkin varsin monet suomalaiset papit ja kirkkokansa ajattelevat, että Jeesuksen tulemisen myötä syntynyt kristinusko oli juutalaisuuden täyttymys. Missään päin Uutta testamenttia ei lue näin. Sen kirjoituksista on ainoastaan luettavissa monivaiheinen prosessi, jonka myötä Jeesus-liike tai varhaisten kristittyjen yhteisöt kasvoivat eroon aikansa juutalaisuudesta. Tähän prosessiin liittyi paljon kasvukipuja ja poleemista retoriikkaa, joka elää eri puolilla myöhemmin erehtymättömäksi Jumalan sanaksi julistettuja varhaiskristillisiä kirjoituksia. Näiden perustalle rakentui jo toisella vuosisadalla substituutioteologia, jonka mukaan kristinusko oli korvannut juutalaisuuden Jumalan ilmoituksena. Otan tässä kirjoituksessa esille muutamia ilmiön juurien sekä oman kontekstimme kannalta olennaisia esimerkkejä tästä pitkästä historiasta.

Substituutioteologian synty: Ignatios Antiokialainen ja Justinos Marttyyri

Tuntemiemme lähteiden perusteella ensimmäisenä kristittynä opettajana kristinuskon ja juutalaisuuden välisen radikaalin eron muotoili Ignatios, Antiokian piispa, jota roomalaisten sotilaiden muodostama vartiosto kuljetti keisari Trajanuksen aikana vuoden 115 vaiheilla Vähän-Aasian halki kohti Roomaa ja siellä odottavaa marttyyrikuolemaa. Matkalla Ignatios sai luvan vierailta alueen kristillisissä yhteisöissä, joille hän myös kirjoitti opetuskirjeitä.

Kirjeessään Magnesian seurakunnalle Ignatios puhuu ensimmäisenä tunnettuna kristillisenä kirjoittajana ”kristinuskosta” (*khristianismos*) sekä asettaa sen vastakkain

juutalaisuuden (*ioudaismos*) ja juutalaisuuden mukaan elämisen (*ioudaizein*) kanssa (*Ign. Magn.* 10.3): ”Aivan sopimatonta on puhua Jeesuksesta Kristuksesta ja elää juutalaisten tapojen mukaan. Eihän kristinuskosta siirrytty uskomaan juutalaisuuden mukaan vaan juutalaisuudesta kristinuskon mukaan.” Ignatiokselle kristinuskon on jo keskelle juutalaisuutta ilmestyessään valmis opillinen järjestelmä, joka ei ollut eikä ole lainkaan riippuvainen juutalaisuudesta.

Filadelfian kristityille Ignatios kirjoittaa (*Ign. Filad.* 8.2): ”Olen nimittäin kuullut joidenkin sanovan: ’Jos en perinteisistä kirjoituksista löydä evankeliumia, en usko siihen.’ Kun sanon sen olevan kirjoitettu, he vastaavat, että juuri se on kyseenalaista. Minulle Jeesus Kristus kuitenkin vastaa perinteisiä kirjoituksia. Loukkaamattomia kirjoituksia ovat hänen ristinsä, kuolemansa ja ylösnousemuksensa, vieläpä usko, jonka hän saa aikaan.” Ignatios kuului niihin toisen vuosisadan alun kristittyihin opettajiin, jotka väheksyivät juutalaisten pyhiä kirjoituksia, joita kirkko pian alkoi nimittää ”Vanhaksi testamentiksi”.

Parikymmentä vuotta Ignatioksen jälkeen nousi kuitenkin gnostilaisiksi kutsuttuja opettajia, jotka halusivat julistaa yksin korkeinta Jumalaa ja hänen lähettämänsä pelastajaa Jeesusta sekä hylätä koko Vanhan testamentin kelvottoman luojajumalan töistä kertovana kokoelmana. Monet kristityt opettajat vastasivat tähän kuitenkin jyrkän hylkäävästi ja poleemisesti, mutta joutuivat samalla määrittelemään tarkemmin suhteensa Vanhaan testamenttiin.

Toisen vuosisadan puolivälissä vaikuttaneen ja vuonna 165 Rooman pakanoiden käsissä vuonna 165 kuolleen Justinos Marttyyrin teoksissa juutalaisten pyhät kirjoitukset näyttävät kokoelmana täyttymystään odottavia ennustuksia, jotka saavuttavat täyttymyksensä Jeesuksen sanoissa ja teoissa sekä hänen seuraajiensa ja kirkon elämässä. Käsitys Jeesuksessa koittaneesta pyhien kirjoitusten täyttymyksestä oli jo varhaiskristillistä perua, mutta Justinoksen kirjoituksissa ennustuksen ja täyttymyksen kaava on viety johdonmukaisesti ja yksityiskohtaisesti läpi: Vanhan testamentin varsinaisena tarkoituksena on todistaa Israelin kansan vaiheita

kuvatessaan verhotusti kristinuskon julistamasta Jeesuksesta; sen profeettakirjat eivät pohjimmiltaan puhuttele oman aikansa juutalaisia kuulijoita, vaan ennustavat Jeesuksen tuloa maailmaan.

Justinos ei kuitenkaan sivuuta sitä, että Mooseksen laki on Jumalan kansalleen antama konkreettinen säädöskokoelma. Koska Mooseksen lain merkitys kristinuskossa voi olla vain rajallinen, Justinos jakaa sen kolmeen osaan. Tietyissä osissa Mooseksen lakia ilmenee kaikkia ihmisiä aina ja kaikkialla sitova universaalilaki, joka saa täyttymyksensä rakkauden kaksoiskäskyssä. Toiseksi Mooseksen laista voidaan hahmottaa ennustukset Kristuksesta ja kristinuskosta. Kolmanneksi Mooseksen laki kertoo taakse jääneestä pelastushistorian vaiheesta, jossa juutalaisille annettiin erilaiset säädökset ja rituaalilait heidän sydämensä kovuuden tähden ja koska he palvoivat kultaista sonnia. Kristityt eivät noudata Mooseksen lakia, koska se ei sovellu universaaliksi ja ikuiseksi pelastuksen kriteeriksi ja koska lain historiallisena tarkoituksena oli olla laki vain juutalaisille.

Justinoksella on myös erityisiä perusteluja sille, miksi Mooseksen laki ei enää voinut olla voimassa. Kristus on kumonnut vanhan liiton ja lain. Hän itse on ikuinen ja lopullinen laki kaikille ihmisille. Temppelein tuho vuonna 70 ja Bar Kokhban kapinan (132–135) onneton loppu osoittavat, ettei lailla ollut ikuisen järjestyksen asemaa Jumalan suunnitelmassa. Justinos näkee Mooseksen laissa myös eettisen ongelman. Jumala ei oikeastaan tahdo rituaalilain, vaan korkeamman moraalilain noudattamista. Siten rituaalilaki on tulkittava symboliseksi ennusmerkiksi moraalisesta laista. Rituaalilain vaatimukset ovat hurskaiden ihmisten kannalta täysin yhdentekeviä.

Justinos edustaa jo häntä ennen syntynyttä niin kutsuttua substituutioteoriaa, jonka mukaan Jumala on juutalaisten valtaenemmistön hylättyä sanoman Jeesuksesta korvannut Israelin kansan kristityillä. Koska kirkko piti juutalaisia syyllisinä myös Jeesuksen surmaamiseen, Messiaansa hylännyt kansa on saanut historiansa aikana kärsiä monin tavoin rangaistukseksi uppiniskaisuudestaan.

Vielä muutama vuosikymmen sitten osa kristityistä oli valmis selittämään Adolf Hitlerin toimeenpanemaa juutalaisten kansanmurhaa tämän näkemyksen valossa. Samalla kun juutalaisilta oli riistetty Jumalan heidän kanssaan solmima liitto sekä kaikki Vanhan testamentin mukaan heille annetut lupaukset, kristityistä oli tullut kaiken tämän perillisiä. Pelastajansa hylänneitä juutalaisia odottaa lopunajallinen tuomio, evankeliumille uskollisia kristittyjä puolestaan pelastus viimeisellä tuomiolla.

Substituutioteoriaa voitiin perustella jo apostoli Paavalin kirjeillä ja muilla Uuden testamentin teksteillä. Paavalin ei nähty kirjoittavan juutalaisena Jeesukseen uskovana opettajana, joka keskusteli Jeesus-uskonsa merkityksestä uskontonsa sisäpuolella, vaan pakanoiden apostolina, joka edusti uutta, täysin juutalaisuudesta riippumatonta uskontoa.

Martin Luther ja juutalaisuuden kuolema

Substituutioteorian valossa ei ole ihmeellistä, että kirkosta katsoen kristinuskon synty merkitsi samalla juutalaisuuden kuolemaa. Martti Luther (1483-1546) oli nuorena reformaattorina uskonut juutalaisten kääntyvän kristinuskoon, kunhan heille julistettaisiin oikeaa, paavinkirkon vääristä tulkinnoista ja väärinkäytöksistä puhdistettua oppia. Juutalaisuudesta itsestään hänellä oli kuitenkin hyvin negatiivinen käsitys, joka nojautui paljossa perinteiseen substituutioteoriaan.

Luther selittää käsitystään juutalaisuuden kuolemasta ja valmiina maailmaan ilmestyneestä kristinuskosta vuonna 1526 laatimassaan Joonan kirjan kommentaarissa. Hurskaan ja hauskaasti kirjoitetun juutalaisen sadun juoni ei itsessään anna aihetta tulkinnalle, jossa olisi kysymys juutalaisuuden ja kristinuskon vertailusta. Joonan, jonka Jumala oli lähettänyt saarnaamaan parannuksen tekemistä Niniven kaupungille, ei ollut tyytyväinen, kun hänen sanomansa ei johtanutkaan kaupungin tuomioon, vaan sen asukkaiden parannusentekoon ja pelastumiseen.

Joona asettui kiukustuneena kaupungin ulkopuolelle, ja kun helle porotti hänen niskaansa, Jumala lähetti risiinikasvin hänen suojakseen. Mutta sitten Jumala lähetti madon syömään risiinikasvia, joka kuivettui. Ja niin Jumala moittii Joonaa, joka suree risiinikasvin kuolemaa, mutta ei iloitse suuren Niniven kaupungin pelastumisesta tuholta.

Luther tulkitsee Joonan kirjan viimeistä lukua vertauskuvallisesti. Hän puolustaa selitystään sillä, että Jeesus itse puhui Joonan merkistä (Matt. 12:39-41): ”Tämä paha ja uskonon sukupolvi vaatii merkkiä, mutta ainoa merkki, joka sille annetaan, on Joonan merkki. Niin kuin profeetta Joona oli meripedon vatsassa kolme päivää ja kolme yötä, niin on Ihmisen Poika oleva maan povessa kolme päivää ja kolme yötä. Niniven asukkaat nousevat tuomiolle yhdessä tämän sukupolven kanssa ja langettavat sille tuomion. He kääntyivät, kun Joona saarnasi heille, ja tässä teillä on enemmän kuin Joona!”

Jo kirkkoisilla tavattavaa ajatuskulkua seuraten Luther näkee villin kasvin tarkoittavan juutalaisuutta: kasvilla on suuret lehdet, mutta se ei tee hedelmää. Tulkintansa tueksi hän viittaa myös evankeliumien kohtaukseen, jossa Jeesus kiroaa hedelmättömän viikunapuun (Matt. 21:18-21; Mark. 11:20-22). Lehdet, joiden varjossa Joona istuu, ovat Jumalan lait. Lutherin mukaan profeetat ovat istuneet ajalliseksi ja ulkoiseksi tarkoitettujen lain varjossa Kristuksen tulemiseen saakka. Mato, joka puree risiinikasvia niin että se kuivettuu, on Kristus ja hänen evankeliuminsa, jotka ilmestyvät yksin itseään Jumalan kansana pitävän juutalaisuuden keskelle. Kristuksen saarnan vaikutuksesta juutalaisuus kuivettuu ja kuolee – aivan kuten Jumala itse oli suunnitellutkin ja kuten maailmassa on nähtävissä. Niniveläiset puolestaan tarkoittavat pakanakansoja, jotka ottavat evankeliumin vastaan ja pelastuvat.

Luther viimeistelee tulkintansa selittämällä jaetta 4:8, jonka mukaan ”auringon noustua Herra pani kuumen itätuulen puhaltamaan, ja aurinko paahtoi Joonan päähän, niin että hän oli nääntymäisillään”. Lutherin mukaan jae kuvaa juutalaisuudelle

kristinuskon hylkäämisestä seurannutta vahinkoa ja turmelusta. Hän päätelee lopuksi: ”Parempaa ja edullisempaa on, että juutalaisuus kuolee – hengettömänä, hyödyttömänä, pelkkinä lehtinä vailla hedelmää – kuin että koko maailma turmeltuu sen säilymisen vuoksi. Tämä tuomio oli Jumalalle mieleen, ja on myös oikein, että me pakanat kiitämme Jumalaa hänen armostaan. Sillä juutalaisille, jos he haluaisivat uskoa ja antaisivat juutalaisuuden mennä, ei koituisi siitä lainkaan vahinkoa, ja meille kaikki autuus on tämän varassa. Siihen Jumala meitä auttakoon.”

Lutherin kokonaistulkinta vaikutti paitsi kirkolliseen raamatuntulkintaan myös Saksan luterilaisuudesta kasvaneeseen tieteelliseen raamatuntutkimukseen. Huolimatta historiallisesta tutkimusotteestaan luterilaisuuden piirissä vaikuttanut eksegetiikka on aivan viime vuosikymmeniin asti pyrkinyt osoittamaan sen, mikä tekee kristinuskosta ainutlaatuisen – ennen kaikkea suhteessa juutalaisuuteen. Kaksi vaikutusvaltaista esimerkkiä viime vuosisadalta havainnollistakoon asiaa.

Liberaali protestantismi: Adolf Harnack ja Rudolf Bultmann

Adolf Harnackin (1851-1930) kuusitoista luento kristinuskon olemuksesta talvilukukaudella 1899/1900 olivat Berliinin yliopistossa suuri tapahtuma. Merkityksen tarvetta herättävään vuosisadan vaihteeseen sijoittuneille luennoille osallistui kuutisensataa opiskelijaa kaikista yliopiston tiedekunnista. Luennot julkaistiin kirjana, josta otettiin useita painoksia ja jota käännettiin monille kielille. Luennot tiivistivät sivistyneistölle jo monelta osin tutun käsityksen kristinuskosta – käsityksen, joka eläisi länsimaisten kristittyjen ja ei-kristittyjenkin mielissä vahvasti vielä sadan vuoden kuluttua.

Harnack piti luentonsa tilanteessa, jossa monet kriisit koettelivat Saksan protestanttisen kirkon ja perinteisen kristinuskon arvovaltaa. Työväestön mukaansa temmannut sosialismi, sivistyneistön vakuuttanut Darwinin kehitysteoria, perinteisiä arvoja murskaava Nietzschen ideologikritiikki sekä kasvava kiinnostus eksoottisia

uskontoja kohtaan vaativat kristittyjä teologeja vastaamaan ja kertomaan, mikä kaiken tämän jälkeen saattoi olla kristinuskon ydin. Mihin nykyaikainen ihminen voisi enää uskoa? Onko muuttuvassa maailmassa mitään pysyvää ja kestäväää? Löytyykö kristinuskosta vastaus ihmisen suuriin kysymyksiin?

Toisen maailmansodan hirvittävästä käänteestä käsin maailmaa tarkasteleva moderni ihminen suhtautuu vaistomaisen huvittuneesti tuon ajan ajattelijoiden pyrkimykseen kohti ideaalista ja ikuista arvomaailmaa. Kun Harnack jo ensimmäisessä luennossaan esittää juhlallisesti kysymyksen, mitä on kristinusko, vastaus on jo nousemassa Jumalaa kaipaavan ihmishengen korkeuksiin. Harnack sanoo: ”Kristillinen uskonto on jotakin korkeaa, yksinkertaista, ja se viittaa *yhteen* kohtaan: ikuinen elämä ajan keskellä, Jumalan voimassa ja hänen silmiensä edessä.” Harnack maalailee tarkkaavaiselle kuulijakunnalleen myös vaikuttavan vision kristinuskon alkuajasta: ”Kristus itse ja apostolit olivat vakuuttuneita siitä, että uskonto, jota siinä istutettiin, kokisi tulevaisuudessa vieläkin suurempaa ja näkisi vieläkin syvempää kuin perustamisensa aikoihin: he uskoivat Hengen asiaksi johtaa sitä selvyydestä toiseen ja kehittää yhä korkeampia voimia.”

Yhdeksännessä luennossaan Harnack tarkentaa kuulijoidensa mieliin iskostamaa kuvaa. Hänen mukaansa Jeesuksen julistus merkitsi Israelin uskonnon tuhoa. Harnack teki jyrkän eron Jeesuksen sanoman ytimen ja kuoren välille: kuorta edustivat sen kaikki juutalaiset taustatekijät kuten saarnatoiminta ”Israelin kadonneiden lampaiden” parissa (Matt. 10:5). Mutta oppilaat olivat ”Kristuksen hengen voimassa” murtaneet nämä kehikot ja rikkoneet juutalaisuuden ahtaat rajat. Paavali oli kristinuskon ”olennaisia, sisäisiä piirteitä loukkaamatta” tehnyt siitä ”universaalien uskonnon”.

Siinä missä perinteinen kristillinen dogmatiikka halusi sanoa, että Jeesus toi Jumalan lopullisen ilmoituksen täyttymystään vailla olevan juutalaisuuden keskelle, Harnack ja muut tuon ajan liberaalit teologit etsivät kristinuskon ”olemusta” sen hengestä, sen arvoista ja eetoksesta, sen kiistatta ihmistä koskettavasta ulottuvuudesta. Tässä

liberaaliteologia jatkoi perinteisen kristinuskon viitoittamalla tiellä ja piti yhtä myös oman aikansa konservatiivisen kirkollisen teologian kanssa: aina on ollut olemassa vain yksi kristinusko, jolla on ollut aikojen vaihtuessa yksi ja sama pysyvä ydin. Jo Jeesus ja hänen apostolinsa toivat maailmaan koko ihmiskunnalle suunnatun suuren sanoman pelastuksesta. Siinä, missä perinteinen kristinusko puhui Jumalan ihmiseksi tulemisesta, Jeesuksen sovituskoulemasta ja kuoleman voittaneesta ylösnousemuksesta sekä viimeisestä tuomiosta, Harnack puhui Jumalasta isänä, ihmissielun äärettömästä arvosta sekä Jumalan syntisiä armahtavasta rakkaudesta, jotka hän näki Jeesuksen sanoman ytimeksi.

Rudolf Bultmannia (1884-1976) voidaan pitää viime vuosisadan vaikutusvaltaisimpana saksalaisena raamatuntutkijana. Hänen kokonaistulkintansa varhaiskristillisyydestä syntyi tilanteessa, jossa Adolf Harnackin näkemys Jeesuksen sanomasta kristinuskon ytimenä ei ollut enää tutkijoiden suosiossa. Vaikka Markuksen evankeliumia pidettiin varhaisimpana evankeliumina, sitä ei enää pidetty sellaisenaan Jeesuksen elämän ja opetusten kuvauksena. Iskun oli kokenut myös käsitys Jeesuksen sanoman universaalisesta ja eettisestä luonteesta, kun huomio kiinnittyi johdonmukaisesti siihen, että Jeesuksen julistama Jumalan valtakunta oli pian tulossa oleva kokonaan toinen todellisuus. Jeesuksessa nähtiin apokalyptikko ja myös hänen opetuksensa kytkettiin aiempaa selvemmin juutalaiseen taustaansa. Lisäksi ensimmäinen maailmansota oli tehnyt selvää jälkeä liberaaliteologian optimistisesta ihmiskäsityksestä.

Rudolf Bultmann kehitti sodan jälkeen eksistentiaalifilosofi Martin Heideggerin vaikuttamana näkemyksen kristinuskon myyteistä riisumisesta ja eksistentiaalisesta tulkinnasta. Olennaista kristinuskossa ei Bultmannin mukaan ollut Raamatussa kuvattujen tapahtumien historiallinen tosiasiallisuus eikä ihmeisiin uskomisen. Raamatun ajan ihmisten maailmankuva oli aivan yksinkertaisesti toinen kuin meidän, ja siksi heidän kristillisestä sanomastaan on haettava sen ajasta riippumatonta ydintä. Olennaista on se, mikä puhuttelee meitä sellaisina ihmisinä, jollaisia me pohjimmiltaan olemme.

Kristinuskon ydin ei Bultmannin mielestä ole Jeesuksen sanomassa, vaan Paavalin julistuksessa Jeesuksen ristinkuolemasta ja ylösnousemuksesta. Nämä tapahtumat on kuitenkin riisuttava myyttisestä luonteestaan ja nähtävä ainoastaan se, *että* Jumala niissä kutsuu ihmistä pelastukseen – irti väärästä olemisesta, itseensä takertumisesta, huolesta ja muusta kuoleman edessä arvottomasta.

Tämä niin kutsuttu eksistentiaalinen raamatuntulkinta herätti aikoinaan suurta keskustelua sen vuoksi, että Bultmann kiisti uskon perustuvan yliluonnollisten asioiden ja tapahtumien tosina pitämiseen. Huomattavasti vähemmän keskustelua herätti Bultmannin suhde Jeesuksen ajan juutalaisuuteen. Hakiessaan kristinuskon ydinsanomaa Bultmann jätti historian Jeesuksen oman sanoman juutalaisuuden piiriin ja luki sen vain kristinuskon edellytysten pariin. Malli on kuitenkin ytimeltään sama kuin perinteisessä teologiassa: sanoma Kristuksen rististä ja ylösnousemuksesta ilmestyy maailmaan vailla olennaista suhdetta juutalaisuuteen. Juutalaisuus uskontona täytyy kristillisen universalismin valossa tulkita negatiivisesti.

Nostaessaan Paavalin evankeliumin kristinuskon ytimeksi Bultmann samalla määrittelee tuon ajan juutalaisuuden aitoluterilaiseen tapaan kultillisten ja rituaalisten vaatimusten ja partikulaaristen uskonnollisten tapojen uskonnoksi, jonka aika on ohi. Kristillinen kirkko käyttää Vanhaa testamenttia on Bultmannin mukaan pedagogisista syistä, koska sen kirjoitukset muistuttavat ihmiselle, että hän elää Jumalan vaatimusten alaisena. Vaikka juutalaisuudenkin piirissä tunnetaan Jumalan armo, se kohdistuu vain yhteen kansaan. Tästä huolimatta Vanha testamentti ilmentää etenkin profeettakirjoissaan myös lopunajallista toivoa, jonka täyttymyksenä on Uuden testamentin usko ja Jeesuksessa Kristuksessa julistettu, kansalliset rajat ylittävä armo.

Vanha myytti kuolee ja varhaisin kristillisyys paljastuu juutalaisuudeksi

Vanha kristillinen näkemys kuolleesta juutalaisuudesta ja kristinuskon periaatteellisesta itsenäisyydestä syntyäikansa juutalaisuuteen nähden eli pitkään historiallisessa raamatuntutkimuksessa. Ennen toista maailmansotaa ajateltiin yleisesti, että Vanhan testamentin profeettojen aika edusti suurta henkisyttä, josta juutalaisuus vajosi tempelikultin ritualismiin, poliittiseen partikularismiin sekä fariseusten edustamaan ahdasmieliseen ja armottomaan lakihenkisyyteen. Jeesus nähtiin Jumalan ainutlaatuiseksi lähettilääksi, joka toi evankeliumin valon loistamaan synkän ajan keskelle.

Haluttomuus nähdä juutalaisuuden ja varhaiskristillisyyden välistä rajaa hämäräksi tai vaikeasti vedettäväksi on uskonnollisessa mielessä ymmärrettävää. Kristityt ovat aina hakeneet monin eri tavoin uskonsa puhuttelevinta ydintä vanhan dogman sisältä, vierestä ja kauempaakin, mutta yksi asia tuntuu olevan toistuvasti sama: kulloisellakin puhujalla on tavalla tai toisella perimmäinen yhteys Jeesukseen tai oletettuun alkuperäisen kristinuskon ytimeen, jonka sanomaa opetetaan ja jonka hengessä toimitaan. On tärkeää sanoa tai antaa ymmärtää, että kristinuskon on perustajastaan alkaen aina ollut yksi, vaikka sitä ilmennetään maailmassa monissa eri muodoissa. Vaikka on outoa väittää, että Jeesus oli kristitty ja julisti kristinuskoa, perinteiset kirkot ja monet moderninkin teologiat muodot pitävät sitä lähes itsestään selvänä lähtökohtanaan.

Rudolf Bultmannin perinnön uudelleentulkinta johti 1950-luvulla Saksan liittotasavallassa uuteen kiinnostukseen historian Jeesusta kohtaan, ja syntyi lukuisia kirjoja, joiden nimekkeenä oli *Jesus von Nazareth*, ”Jeesus Nasaretista”. Tällainen otsake ei ole pelkästään neutraalin informatiivinen, koska sen takana oli syvälle saksalaiseen eksegetiikkaan juurtunut ajatus ”pakanoiden Galileasta”, jossa tuolloisen käsityksen mukaan asui huomattavasti pakanoita ja jossa Jeesus toimi aivan toisenlaisessa ilmapiirissä kuin hänen kuolemansa jälkeen Juudeassa ja Jerusalemissa vaikuttaneet juutalaiskristityt. Perinteiselle saksalaiselle eksegetiikalle Jerusalem oli

ritualismin ja synkän lakihurskauden tyyssija, ja myös siellä elänyt juutalaiskristillisuus oli tuhoon tuomittu. Lain kahleista vapauttavaa Jumalan valtakunnan ilosanomaa julistaneesta Jeesuksesta on tässä mielessä selvä linja Paavaliin, jonka varaan maailman valloittanut pakanakristillisuus ja lopulta myös luterilainen identiteetti rakentuvat. Tällainen perintö hallitsi protestanttista saksalaista raamatunselitystä aina 1990-luvulle saakka.

Vasta viime vuosikymmeninä tutkimuksessa on omaksuttu johdonmukaisesti käsitys varhaisen Jeesus-liikkeen läpikotaisesta juutalaisuudesta ja nähty kristinuskon synnyn ongelma aivan uudessa valossa. Tutkimuksen kehitys liittyy ennen kaikkea siihen, että etenkin Saksan luterilaisen eksegetiikan hellimä teoria juutalaisuudesta synkkänä lakiuskontona on romuttunut.

Käänteentekeväenä tutkimuksena pidetään varsin yleisesti E. P. Sandersin vuonna 1977 julkaiseman tutkimuksen *Paul and Palestinian Judaism*, jonka herättämän keskustelun myötä Jeesuksen ajan juutalaisuutta on ryhdytty arvioimaan toisin. Juutalaisuudessa ei enää nähdä olennaiseksi Mooseksen lain tiukkaa noudattamista ja sen valvomista, vaan käsitys liitosta, jonka Jumala on solminut kansansa kanssa. Lakihurskaus oli Jeesuksen ajan tavalliselle juutalaiselle luonnollinen tapa pysyä Jumalan liitossa ja elää uskonnollinen identiteettinsä todeksi. Tässä uskossa oli luonnollinen sijansa Jumalan liittouksellisuudelle, armolle ja rakkaudelle, jotka liittyivät olennaisella tavalla Mooseksen lain noudattamiseen ja sen keskeisiin kohtiin: poikalasten ympärileikkaamiseen, puhtaus- ja ruokailusäädösten noudattamiseen sekä uskonnollisten juhlien viettoon. Sanders puhuikin ”yleisestä juutalaisuudesta”: juutalaista uskoa edustavat kaikki juutalaiset liikkeet, mutta ennen kaikkea tavallinen kansa.

Vuonna 1985 Sanders julkaisi toisen uusia uria avanneen teoksensa *Jesus and Judaism*. Siinä Jeesus sijoittuu keskelle juutalaisuutta, täysin vailla aiemman tutkimuksen hänelle postuloimaa Mooseksen lain ja fariseusten kritiikkiä. Jeesus näyttäytyy Sandersin kirjassa johdonmukaisesti Jumalan valtakunnan profeettana,

joka ei halunnut perustaa uutta uskontoa, vaan julistaa lopunajallista aikojen käännettä Galilean vähäväkiselle kansalle oman juutalaisen uskonsa sisällä.

Sandersin teoksen jälkeen historian Jeesuksesta kirjoitettujen teosten profiili on muuttunut ratkaisevasti. Kuluneen 30 vuoden aikana lähes jokainen historian Jeesuksesta monografian kirjoittanut tutkija on katsonut tarpeelliseksi liittää Jeesuksen juutalaisuuden tavalla tai toisella kirjansa nimekkeeseen. Yksi keskeisistä muutoksista vuosikymmenten takaiseen tutkimukseen on siinä, että Mooseksen lain kritiikki nähdään kauttaaltaan muutamia vuosia Jeesuksen kuoleman vähitellen kasvaneen hellenistijuutalaisen Jeesus-liikkeen kehittämäksi asiaksi. Irtautuminen juutalaisuudesta liittyi pakanalähetyksen syntyyn. Uudessa näkökulmassa hylätään tältä osin evankeliumit Jeesus-tutkimuksen lähteinä ja seurataan sen sijaan Paavalin kirjeiden ja Apostolien tekojen varhaisiksi katsottujen traditioiden antamaa tietoa.

On mielenkiintoinen yhteensattuma(?), että varhaiskristillisyyden tutkijat ovat löytäneet Jeesuksen läpikotaisen juutalaisuuden samassa tahdissa holokaustitutkimuksen ja siihen liittyvän julkisen tietoisuuden kasvun kanssa. Jeesuksen täydestä juutalaisuudesta on tullut tutkimukselle itsestäänselvyys, josta edetään vielä johonkin uuteen suuntaan, joka tosin ei ole vielä näköpiirissä.

Yksi aihe on kuitenkin ehtinyt kehittyä, kun esiin on noussut entistä selvempänä kysymys ensimmäisten Jeesukseen uskovien juutalaisten identiteetistä: millä tavalla he olivat juutalaisia, millä tavalla kristittyjä? Varhaista kristinuskoa tulee katsoa kaukaa, kuin vieraana ja uutena asiana, jota me emme vieläkään – tai koskaan – täysin tunne. Länsimaissa voittaneen, valtaan mukautuneen, mutta nyttemmin maallistuvan ja marginaaliin menossa olevan kristinuskon pitkä ja monisyinen perinne vaikuttaa ratkaisevasti meihin, jotka yritämme ymmärtää, miten meidän valtauskontomme oikeastaan syntyi.

Mielestäni tämän historiallisen kehityksen valossa on käynyt selväksi, että kristillisen triumfalismin aika on ohi. Kristillisyyden ydinkysymys ei nähdäkseni enää ole

kysymys kristinuskon totuuden puolustamisesta muita uskontoja tai aatteita vastaan vaan kysymys kristillisestä identiteetistä ja kristillisen uskon positiivisista ja hyvää tekevästä sisällöistä kristitylle itselleen.

Kirjallisuus

Apostoliset isät. Kokoelma varhaiskristillisiä kirjoituksia. Toim. Niko Huttunen, Joona Salminen ja Ulla Tervahauta. STKSJ 290. Helsinki 2020.

Bultmann, Rudolf. "Die Bedeutung des Alten Testaments für den christlichen Glauben", *Glauben und Verstehen I*, 316-336. Tübingen: Mohr(Siebeck) 1933.

Harnack, Adolf. *Das Wesen des Christentums. Sechzehn Vorlesungen vor Studierenden aller Facultäten im Wintersemester 1899/1900 an der Universität Berlin gehalten.* Leipzig: Hinrichs 1901. (Saatavilla Internetissä: <https://archive.org/details/daswesendeschris00harn>)

Justinos Marttyyri: Apologiat & Dialogi Tryfonin kanssa. Suomentaneet Matti Myllykoski ja Outi Lehtipuu, toimittanut Matti Myllykoski. Helsinki: Gaudeamus, 2008.

Luther, Martin. *Der Prophet Jona ausgelegt.* WA 19.169-251. (Ensipainos vuodelta 1526 on saatavilla: <http://mdz-nbn-resolving.de/urn:nbn:de:bvb:12-bsb11225184-7>)

Sanders, E. P. *Paul and Palestinian Judaism.* London: SCM Press 1977.

Sanders, E. P. *Jesus and Judaism.* London: SCM Press 1985.

Matti Myllykoski on johtava tietoasiantuntija Helsingin yliopiston kirjastossa.

Kyllä kauppa kannattaa osa I: Paljonko vihakirjallisuus saa maksaa? Paavo Ahonen

Alkuun kuluttajatiedote: kaikki tässä kirjoituksessa mainitut teokset ovat avoimesti saatavilla kirjastoissa, arkistoissa tai verkkoversioina ilmaiseksi, tai kohtuullista kaukolainakorvausta vastaan.

Dietrich Eckart (1868–1923) oli epäonninen mies. Äiti kuoli hänen ollessaan 10-vuotias, eikä ankaran isän kasvattaman pojan lääketieteenopinnoista tarttunut matkaan kuin morfiiniriippuvuus. Isän jättämä perintöomaisuus riitti nelisen vuotta – nelisen vuotta ei riittänyt runoilijaksi eikä dramaturgiksi. Seurasi matka veljen siiveltä rikkaan lesken siivelle. Olut maistui, avioelämä ei. Ensin kapinoi vaimo, lopulta Eckart eronneena miehenä Münchenin oluttuvassa. Sitä ennen hän ehti toimittaa useampaa antisemiittistä ja kansallissosialistista lehteä sekä liittyä useampaan kansallissosialistiseen puolueeseen, kirjoittaa SA-järjestölle (Sturmabteilung) kansallissosialistisen taistelulaulun *Sturm, Sturm, Sturm!* ja ystäväystyä Adolf Hitlerin kanssa. Tästä ystäväydestä kumpusi Eckartin tunnetuin ja historiallinen saavutus – hän oli todennäköisesti ensimmäinen, joka käytti Hitleristä nimitystä ”Führer”. Eckart vangittiin johtajansa rinnalla Oluttupavallankaappauksen yhteydessä, mutta vapautettiin terveydellisistä syistä ja syystä: hän kuoli sydänkohtaukseen vain muutamaa päivää myöhemmin.

Adolf Hitler omisti pääteoksensa *Taisteluni* Dietrich Eckartille. Tämän kirjan osia I–II myydään edelleen sekä vuoden 1941 että vuoden 1942 painoksina, hinnat vaihtelevat yleisesti 50 eurosta 500 euroon.

Otto von Kursell (1884–1967) ei tahtonut saavuttaa pysyvää jalansijaa. Hän syntyi Pietarissa ja kävi lukion monen Baltian saksalaisen tapaan Tallinnassa. Opiskeltuaan 1900-luvun alkuvuodet Saksassa palasi hän koulutettuna muotokuvamaalarina Venäjälle ja paremman työn puutteessa värväytyi armeijan riveihin. Kun Äiti Venäjä vaihtoi johtajia, vaihtoi von Kursell puolta – saksalaisjoukot saivat tsaarin armeijan hylkäämistä Baltian saksalaisista lisävahvistusta ensimmäisen maailmansodan loppunäytökseen. Sodan päätyttyä Saksan tappioon muutti von Kursell Müncheniin. Sieltä hän löysi seuraa omiensa eli Baltian saksalaisten joukosta ja ystävystyi muun muassa tulevan natsien pääideologin Alfred Rosenbergin kanssa, joten liittyminen kansallissosialistien riveihin oli luontevaa. Dietrich Eckart palkkasi von Kursellin piirtämään iskeviä kuvia antisemiittiseen *Auf Gut Deutch* -lehteen, jonka jälkeen tie johti luontevasti aatteen aateloimaan *Völkischer Beobachterin* eli Kansallissosialistisen työväenpuolueen NSDAP:n pää-äänenkannattajaan. Von Kursell toimi kyseisen lehden toimittajana vielä natsien valtakaudella, mutta menetti asemansa puolueessa, SA:ssa ja SS:ssä 1930-luvun lopussa. Hän ei kapinoinut päätöstä vastaan ja nöyryys palkittiin aseman palautuksella 1940-luvun alussa. Niinpä von Kursell sai sodan jälkeen marssia SA-Oberführerinä venäläisten vankileirille. Hän palasi viiden leirivuoden jälkeen huonossa jamassa niin fyysisesti kuin taloudellisesti. Saksassa häntä ei koskaan tuomittu, sillä kehnon terveyden lisäksi oikeus piti kirkon jäsenyyttä ja Lutherin kuvien maalaamista lieventävinä tekijöinä. Von Kursell eli loppu elämänsä sekä kuoli hiljaisuudessa.

Otto von Kursellin kuvittama teos *Totengräber Russlands* (linkki: <https://portal.dnb.de/bookviewer/view/1014806771#page/n0/mode/1up>) (Venäjän haudankaivajat) vuodelta 1921, jossa hänen piirtämiensä juutalais-bolsevikki-karikatyyrien alle Dietrich Eckart kirjaili iskeviä pilkkavärssyjä ja Alfred Rosenberg laati esipuheen ”Der Jüdische Bolschewismus”, löytyy nettiantikvariaatista hintaan 743,50 € (<https://www.zvab.com/erstausage/Totengr%C3%A4ber-Russlands-Zeichnungen-Kursell-Verse-Dietrich/30089335307/bd>).

Johan Wilhelm Wartiainen (1849–1935) oli nousujohteiselta uralta paitsioon ajautunut kirkonmies. Vielä 1890-luvulla Wartiainen opiskeli ja kierteli Saksassa, suunnitteli uudistuksia kansakunnan elämään ja nousi säätyvaltiopäiville edustamaan pappissäätyä. 1900-luvulle tultaessa Wartiaisen lupaava ura kuitenkin tyssäsi Sauvon kirkkoherran pallille, jota hän lämmitti kuolemaansa saakka. Wartiainen oli vankkumaton antisemiitti. Juutalaiset olivat hänelle kaiken pahan syy ja seuraus. Hän näki oikeastaan ajankohdasta riippumatta juutalaiset uhkana Euroopalle ja Suomelle. Uhka oli moninainen. Wartiainen uskoi juutalaisten hallitsevan kristillistä maailmaa taloudellisesti ja poliittisesti sekä vaikuttavan kielteisesti niin kirjallisuuteen, sivistyselämään, yleiseen siveyteen kuin uskonnon harjoittamiseen. Turhan ankara antisemitismi herätti vastustusta kirkon piirissä eikä Wartiainen kerännyt kirjoituksillaan paljonkaan kiitosta. Julkisesti esitetty paheksunta ei silti estänyt kirkollisia lehtiä suoraselkäisesti julkaisemasta hänen juutalaisvihaa pursuavia tekstejään. Itse hän koki kuitenkin jääneensä yksin, eikä tämä kokemus välttämättä ollut väärä: Wartiaisen muistosanoissa, jotka luettiin vuoden 1937 Turun hiippakunnan pappeinkokouksessa todettiin: ”Hän ei aina saanut osakseen ymmärrystä.”

Wartiaisen kuuluisin teos *Juutalaisten maailmanhistoriallinen merkitys entisaikaan Jumalan kansana ja nykyään saatanan joukkona* julkaistiin vuonna 1922. Sen kansikuvana on Otto von Kursellin piirtämä synkäsävyinen karikatyyri Lev Trotskista, ja se oli vielä viime syksynä saatavilla hintaan 250 €. (<https://www.antikvaari.fi/naytatuote.asp?id=1876672>)

Mikä on myyjän vastuu?

Juttelin reilut pari vuosikymmentä sitten helsinkiläisen antikvariaatin pitäjän kanssa. Hän kertoi saaneensa käsiinsä harvinaisuuden, jolla ajatteli kasvattavansa tilipussiaan kohtuullisesti. Kyseessä oli hyväkuntoinen kappale 1900-luvun ehkä tunnetuimmasta antisemiittisestä teoksesta, *Siionin viisaiden pöytäkirjoista*. Kauppias oli asetellut

kirjan suomennoksen vuodelta 1920 näyteikkunansa paraatipaikalle. Eipä aikaakaan, kun siististi pukeutunut herrasmies oli pysähtynyt katsomaan ikkunaan ilmestynyttä ”uutuutta”. Mies asteli sisään, tosin ei kaupat mielessään. Hän moitti kauppiasta tuimasti ja kysyi, miksi ikkunassa esitellään moista roskaa. Kyseisen teoksen päämääränä on ainoastaan juutalaisvihan levittäminen ja siinä esitetyillä ajatuksilla on aikanaan perusteltu järkyttäviä hirmutöitä. Palautteesta pelästynyt antikvariaatin pitäjä oli ottanut kirjan pois ikkunasta ja pohdiskeli, mitä voisi sillä tehdä. En osannut silloin vastata, mutta nyt ehkä suosittelisin lahjoitusta sopivalle kirjastolle.

Tämä tapahtui aikana ennen nykymuotoista internetin mahdollistamaa tavaran, rahan ja mielipiteiden vaihtoa. Nykyisin kynnyks on matala ja aatteellinen saasta leviää verkossa samalla kun kaikenlainen roska on kaupan, vieläpä kovaan hintaan. Siionin viisaiden pöytäkirjoista on tällä hetkellä myynnissä ainakin yksi suomenkielinen nide hintaan 50 € (<https://www.antikvaari.fi/naytatuote.asp?id=2537240>).

Edellä mainittujen kirjojen hinnat ovat tähtitieteellisiä varsinkin, jos niitä suhteuttaa kirjojen sisältöön. On tietysti selvää, ettei hinnan tai myynnin ja sisällön välistä korrelaatiota liene olemassakaan, vaan suosittuuteen tai haluttavuuteen vaikuttavat muut tekijät. Pohtimisen arvoinen kysymys on kuitenkin myyjän vastuu. Jo vuonna 1939, kun äärioikeistolainen kirjapaino Kustannus oy Vasara julkaisi suomennoksen Lutherin kirjasta *Juutalaisista ja heidän valheistaan*, antoi kääntäjä esipuheessaan ymmärtää, että kyseinen teos olisi joutunut papiston salailun kohteeksi, että se sisältäisi tietoa, joka tavalliselta kansalta haluttiin pimittää. ”Harvinaisuuksia” kauppaamalla myyjä voi hyvin luoda saman virheellisen vaikutelma ja tehdä jo kauan sitten historian romukoppaan heitetyt ajatukset alttiille mielelle houkutteleviksi. Kirjoitin viitisen vuotta sitten Vartijaan, kun Prisman verkkokauppa sekä Adlibris olivat ottaneet toimitusmyyntivalikoimaansa kyseisen Lutherin antisemiittisen kirjan, josta Virosta käsin toimiva kansallissosialistinen kustantamo oli ottanut uusintapainoksen. Kyse oli siis uudesta painoksesta, ei vanhojen ”keräilyharvinaisuuksien” myynnistä. Vihakirjallisuuden levittämiseksi alustan tarjonneen S-ryhmän edustaja perusteli esilläpitopäätöstä sillä, etteivät he ostaneet

kyseisiä kirjoja varastoon, vaan kustantaja oli luvannut toimittaa niteitä sitä mukaa kun kauppa kävi. Samalla hän korosti, ettei myyjä voi muutenkaan vastata siitä, mitä kirjailijat kirjoihinsa kirjoittavat. Lieneekö kauppa käynyt tiuhaan, turhan vitkaan vai onkohan myyjän mieli muuttunut, sillä nyt, viisi vuotta myöhemmin, Lutherin vihateos on poistunut niin Prisman kuin Adlibriksen nettimyynnistä, ja hyvä niin (Lutherin kirja on edelleen vapaasti luettavissa Helsingin yliopiston kirjaston nettisivuilla).

Miksi vihakirjallisuudesta pitää ottaa uusia painoksia, vaikka lähes kaikki saasta on saatavilla verkosta? Syynä lienee pyrkimys tehdä unohdetusta kirjallisuudesta uusissa kansissa jälleen ajankohtaista, ja samalla tarjota kirjoista nykytekniikan mahdollistamia edullisia versioita laajempaa levikkiä varten. Toisaalta myös uusista painoksista löytyy niin kutsuttuja keräilykappaleita. Uusnatsijärjestö Pohjoisen vastarintaliikkeen oikeudenkäyntien yhteydessä kiellettiin myös toinen, hieman vähemmän julkisuutta saanut yhdistys, Pohjoinen perinne ry. Kyseinen yhdistys ehti painattaa, nähtävästi juuri ennen oikeuden langettamaa lakkauttamispäätöstä (https://oikeus.fi/hovioikeudet/turunhovioikeus/fi/index/tiedotteet/2018/09/lehdistotiedote28.9.2018pohjoismaistavastarintaliikettajapohjoinenperinnerytakoskevassaasiassa_0.html), uuden kovakantisen version Adolf Hitlerin Taisteluni-kirjasta. Kun 1940-luvulla suomennettujen versioiden hinnat liikkuvat muutamissa sadoissa euroissa, tätä vuonna 2017 painettua laitosta myydään Antikvaari-sivustolla (<https://www.antikvaari.fi/naytatuote.asp?id=3074629>) 2 500 €:n hintaan todellisena harvinaisuutena: ”Käsittelyhetkellä (syyskuu 2020) teosta ei löydy yhdestäkään kirjastosta (ml. Kansalliskirjasto) eikä siitä löydy käytännössä kuin tulevan julkaisun ennakkotieto.”

Epilogi

Pekka Siitoin oli suomalainen itseoppinut valtakunnanjohtaja, jonka mielestä ”Uusi testamentti on totta, Vanha testamentti on paskaa”. Hänen vankkumaton uskonsa

kansallissosialismiin ei horjunut edes humalassa, tilassa, mikä usein lienee edesauttanut hänen kilvoitteluaan, julistustyötään sekä hänen kannattajiensa myötämielisyyttä.

Pekka Siitoimen vuonna 1993 kustantama Dietrich Eckartin teos *Bolshevismi Mooseksesta Leniniin* löytyi vielä viime vuonna myyntilistalta hintaan 17 € (<https://www.antikvaari.fi/naytatuote.asp?id=2072875>). Hintaan saattoi vaikuttaa kirjan luonnehdinta: ”Kunto: Tyydyttävä. Amatööritasoinen offsetpainotyö, nitit ruosteessa, pilkkuja - poor quality print.” Alkuperäiskielisestä Eckartin *Der Bolschewismus von Moses bis Lenin* -kirjan vuoden 1925 painoksesta saakin sitten maksaa lähes tuhat euroa (<https://www.booklooker.de/B%C3%BCcher/Dietrich-Eckart+Der-Bolschewismus-von-Moses-bis-Lenin-Zwiesgespr%C3%A4ch-zwischen-Adolf-Hitler-und-mir/id/A02lgaqL01ZZ3?zid=piu5abga7nufliqiaqdlondnh6>).

Saa nähdä, josko myös harvinaisuusmies Pekka Siitoimen maine kohoaa vielä sellaisiin sfääreihin, että se heijastuisi hänen teostensa keräilyarvoon. Siihen voi mennä aikaa, sillä Siitoin oli elinaikanaan suurelle yleisölle pelle ja hänen julistuksensa muistetaan edelleen surkuhupaisana pilana. Yhtenä syynä tähän lienee hänen viestinsä ajankohta: Siitoin nojasi menneeseen maailmaan ja taisteli menneen ajan kuviteltuja vihollisia vastaan. Joskus oli aika, kun juutalaisia saattoi syyttää maailmanvalta pyrkimyksistä, sodista, vallankumouksista ja tapainturmeluksesta ilman, että sai mielipuolen maineen. Kun hyviä vastauksia ei ollut, myös huonompi kelpasi, ja niin varteenotettavatkin toimijat saattoivat joskus uskoa muun muassa tässä kirjoituksessa esiteltyjen resukoiden houereisiin. Niin oli joskus, mutta ei enää Siitoimen aikana, eikä niin todellakaan saisi olla tänä päivänä.

Juutalaiset eivät koituneet Euroopan onnettomuudeksi. Ei, vaan Euroopan onnettomuudeksi koituivat alussa mainittujen teosten kirjoittajat ja hengenheimolaiset, jotka saivat valtaa toteuttaa houereitaan. Valitettavasti elämme aikaa, jossa vanhoja haamuja herätellään henkiin. Jälleen typerykset kuiskuttelevat juutalaisten salaliitoista ja maailmanvallasta, heidän hallinnoimistaan

tiedotusvälineistä ja rahoista. Juuri näiden typerysten vuoksi on syytä toistaa kysymys vihankirjallisuuden kaupittelijoille: mikä on myyjän vastuu?

Paavo Ahonen on tallinnanlieksalainen antisemitismin ja kirkkohistorian tutkija, jonka väitöskirja on painettu Green Bay Packersin väreissä.

Mitä kauppias Kärkkäinen osti Helsingin Sanomilta?

Kyllä kauppa kannattaa osa II

Tammikuussa 2021 Helsingin Sanomat julkaisi kannessaan koko sivun mainoksen, johon sosiaalisessa mediassa reagoitiin. Kyseessä oli somekohu, mutta sen seurauksena Helsingin Sanomien päätoimittaja Kaius Niemi päätyi perustelevaan mainostilan myyntipäätöstä Journalisti-lehteen. Mainostilan oli ostanut Kärkkäinen-niminen halpahalli. Mainoksessa ei ollut sisällöllisesti mitään ongelmallista tai kuohuttavaa: tarjoustuotteita löylyämpäristä mönkijään. Ongelma oli halpahalliketjun perustaja, toimitusjohtaja ja omistaja Juha Kärkkäinen sekä hänen arveluttava aatemaailmansa.

Kärkkäinen, Magneettimedia ja antisemitismi

Juha Kärkkäinen on pitkän uran tehnyt kauppias, joka omaksui antisemitistisen maailmankatsomuksen matkustellessaan Amerikassa vuosina 2006–2007. Juutalaisten valta-asema näyttää muodostuneen hänelle keskeiseksi nykymaailmaa selittäväksi tekijäksi. Tätä katsomusta hän levitti Magneettimedia-nimisessä julkaisussa satoihin tuhansiin kotitalouksiin. Magneettimedia (vuoteen 2010 Iso Magneetti) oli alkujaan kaupallisten tiedotteiden ympärille koottu ilmaisjakelulehti. Huomiota se herätti lähinnä lääketieteellisellä huuhaalla – rokote-kriittisyydellä ja vaihtoehtohoitojen esittelyllä. Linja muuttui vuonna 2012, kun Juha Kärkkäinen otti lehden vetovastuun itselleen. Hän ei kirjoittanut lehteen, vaan muiden kirjoitusten rinnalle hän hankki suomennettavaksi ja julkaistavaksi juutalaisvihamelisiä tekstejä. Lehdestä tehtiin varsin pian tutkintapyyntö, ja Kärkkäinen sekä hänen yrityksensä J. Kärkkäinen Oy tuomittiin oikeudessa syksyllä 2013 (<https://yle.fi/uutiset/3-6892357>).

Kärkkäisen rikos oli kiihottaminen kansanryhmää vastaan. Hän ei kuitenkaan aikonut luovuttaa ja poistaa juutalaisvastaista propagandaa lehden verkkosivuilta oikeuden edellyttämällä tavalla. Sen sijaan Kärkkäinen varmisti Magneettimedian toiminnan jatkumisen siirtymällä lehden rahoittajaksi ja luovuttamalla ohjokset ja julkaisuvastuun aatteen miehille, äärioikeistolaisen Pohjolan perinne ry:n toimijoille.

Vuonna 2015 Kärkkäinen joutui tekemään julkaisuun lisää pesäeroa, ja hän perusti mainoksiaan varten Kauppasuomi-lehden. Magneettimedia jatkaa edelleen julkaisutoimintaansa verkossa, ilman Kärkkäisen tai hänen firmansa julkista tukea. Kärkkäinen ja hänen seuraajansa muuttivat Magneettimedian sisältöä niin, että juutalaisvihasta muodostui lehden kestoteema. Pro gradu -työnsä Magneettimedian juutalaiskirjoituksista tehneen Milla Toukolan (<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/191482>) tutkimuksen lähteinä oli 713 Magneettimedian uutiskirjoitusta vuosilta 2012–2016. Näistä 222, siis lähes kolmannes käsitteli juutalaisia. Voidaankin sanoa, että Kärkkäisen käynnistämä prosessi teki Magneettimediasta ja etenkin sen verkkosivustosta suomalaisessa mittakaavassa poikkeuksellisen antisemiittisen julkaisukanavan.

Suuri osa Magneettimedian juutalaiskirjoituksista on nähtävästi peräisin USA:n äärioikeiston sivustoilta, mutta aineiston joukosta löytyy runsaasti myös Israelia, Eurooppaa ja jopa Suomea käsitteleviä kirjoituksia. Kirjoitukset vilisevät groteskeja ja räävittämiä kuvauksia juutalaisten edesottamuksista ja moraalittomuuksista. Juutalaiset halveksivat muita ihmisiä ja uskontoja eivätkä nämä Kristuksen murhaajat ole lojaaleja kuin toisille juutalaisille. He lavastavat antisemiittisiä hyökkäyksiä saadakseen myötätuntoa ja mustamaalatakseen isänmaallista oikeistoa. Juutalaiset ovat raiskaajia ja pedofiilejä. He nauttivat palestiinalaisten tappamisesta. Feminismi, maahanmuutto ja monikulttuurisuus ovat välineitä kontrolloida ja lopulta alistaa länsimaat juutalaisten vallan alle.

Juutalaisten maailmanherrsus on vanha salaliittoteoria, joka eli kulta-aikaansa noin sata vuotta sitten, ensimmäisen maailmansodan päätyttyä. Teorian heikoksi puoleksi

on kerta toisensa jälkeen osoittautunut todisteiden puute. Kuuluisimman antisemiittisen salaliittoteorian, Siionin viisaiden pöytäkirjojen, painomuste tuskin ehti kuivua, kun se jo osoittautui väärennökseksi. Pöytäkirjojen kannattajilta vaadittiin lujaa uskoa asiaan, ja tätä myös Magneettimediasta näyttää löytyvän: ”Esimerkiksi Siionin viisaiden pöytäkirjoissa tärkeää ei ole niinkään teoksen alkuperä, vaan se, kuinka hyvin vanha kirja kuvaa maailmanpolitiikkaa nykyään”, lehti kirjoittaa. Protokollien äärelle palataan kerta toisensa jälkeen ja niiden valossa pidetään itsestään selvänä, että juutalaisen vallan ydin löytyy Yhdysvalloista, Hollywoodista ja Wall Streetiltä. Pörssi, viihdeteollisuus, politiikka, lobbarit, yliopistot ja korkein oikeus ovat Magneettimedian kirjoitusten mukaan lähes täysin ”sionistien” hallussa. Ehkä häpeällisin teema liittyy kuitenkin holokaustiin: holokaustin kieltäminen, juutalaisten syyttäminen holokaustin muistolla rahastamisesta ja toiseen maailmansotaan liittyvän tieteellisen tutkimuksen perusteeton kyseenalaistaminen toistuu kymmenissä ja kymmenissä kirjoituksissa.

Magneettimedia sivuilta löytyy siis melkoinen antisemitististen harhojen kirjo. Teksteissä vilisee niin maallisia kuin uskonnollisia syytöksiä. Toimituksessa näyttää kuitenkin olleen jonkinlainen käsitys kirjoitusten räikeydestä. Kun Magneettimedian nettisivuilla puhdas juutalaisvastainen aineisto oli jopa ylikorostettua, löytyy paperiversiossa antisemitististä materiaalia hieman rajatummin. Magneettimedian antisemitismistä Vartijaan vuonna 2014 kirjoittanut Saara Murto huomioi, että painetussa lehdessä ei esimerkiksi pankkiirisuku Rothschildin nimen yhteydessä mainittu heidän juutalaisuuttaan kertaakaan, vaikka sukua vastaan esitetyt syytökset olivat muodoltaan tunnettuja antisemiittisiä stereotyyppioita. Murto lienee oikeassa epäillessään, että varovaisuudella pyrittiin välttämään laajempaa yleisöä tavoitelleen printtijulkaisun leimautumista pelkästään antisemitistiseksi lehdeksi. Nettikirjoituksissa tätä pidäkettä ei ole.

Edellä mainittu on tärkeä yksityiskohta, sillä antisemiitit tahtovat usein peittää jälkiään sekoittamalla käsitteitä ja jättämällä avainsanoja pois. Ei ole selvää, missä määrin Juha Kärkkäinen vaikutti tähän linjavalintaan, mutta myös hän on oppinut

suhtautumaan varovasti juutalainen-sanan käyttöön. Keskipohjanmaan haastattelussa syksyllä 2020 Kärkkäinen ei mainitse kyseistä sanaa kertaakaan, vaikka viittaakin juutalaisten moniaalle ulottuvaan valtaan. Niinpä hän voi jälkeinpäin väittää puhuneensa ainoastaan pankkiireista tai mediasta, kun samalla jokainen asiaan vihkiytynyt tietää, mistä oli kyse.

Keskustelu etusivun mainoksesta

Sosiaalisessa mediassa alkoi kuhina heti Kärkkäisen mainoksen ilmestyttyä. Toisella laidalla ihmeteltiin, miksi Helsingin Sanomat myy kantensa yritykselle, jonka johtaja on uusnatsien ja kaiken maailman kansallissosialistien kanssa veljeilevä antisemiitti ja joka todistetusti on käyttänyt omia ja yhtiönsä resursseja rassistisen propagandan levittämiseen. Mainoksen puolustajat puolestaan pitivät absurdina ajatusta, että jokaisen kauppiaan aatemaailma pitäisi tarkastaa ennen mainostilan myymistä. Myös asiattomuuksia esiintyi viljalti.

Helsingin Sanomien päätoimittaja Kaius Niemi perusteli yhteistyötä Kärkkäisen kanssa Journalisti-lehdessä (<https://www.journalisti.fi/ajankohtaiset/helsingin-sanomien-kaius-niemi-tavaratalo-karkkaisen-mainos-oli-lehden-eettisten-normien-mukainen/>). Päätoimittaja Niemen mukaan mainostettaessa yhteistyö ei tapahtunut Juha Kärkkäisen, vaan tavaratalo Kärkkäisen kanssa. Tavaratalon omistajan houreinenkaan ajatusmaailma ei vaikuta mahdollisuuteen mainostaa, kunhan mainos on asiallinen, mainonnan eettisen ohjeistuksen mukainen. Niemen mukaan johdonmukaisuus ja sananvapauden toteutuminen mainonnassa on tärkeää. Hän myös korosti, ettei mainosyhteistyö tapahdu lehden toimituksen kanssa. Niinpä esimerkiksi Helsingin Sanomat voi kritisoida poliittista puoluetta pääkirjoituksessaan, mutta samalla tarjota sille muualla lehdessä mahdollisuuden vaalimainontaan.

Tämä roolileikki voi tuntua sisäisesti loogiselta, tosin siinä on myös ongelmansa. Yritys pyrkii markkinoinnilla myynnin kasvuun ja voiton lisäämiseen. Voittoja

yritykset jakavat omistajille ja käyttävät investointeihin. Juha Kärkkäinen on tavarataloketju Kärkkäisen omistaja, ja saamiaan voittoja hän on käyttänyt antisemiittisten lehtien julkaisuun sekä äärioikeistolaisten järjestöjen tukemiseen. Esimerkiksi edellisessä kirjoituksessani (linkki tähän) kerroin Pohjolan perinne ry:n lakkauttamisesta osana Pohjoisen vastarintaliikkeen oikeudenkäyntiä. Tämän perinneyhdistyksen rahoittaja oli Juha Kärkkäinen. Siis yhdistyksen, joka Kärkkäisen poltettua sormensa jatkoi Magneettimedian toimintaa verkossa ja laajensi osaamistaan myös kustannustoimintaan julkaisemalla uuden painoksen Adolf Hitlerin kirjasta Taisteluni.

Onko siis syytä olettaa, että Helsingin Sanomat auttaa päätöksellään äärioikeiston varainkeruuta ja natsikirjallisuuden julkaisua?

Juha Kärkkäinen otti etäisyyttä Magneettimediaan ja julkaisi nurkkaan ajettuna melko ylimielisen kannanoton (<https://kauppasuomi.fi/artikkelit/1520/kiitos-ja-anteeksi/>), jossa hän sanoutui irti rasismista ja äärijärjestöistä. Tämä tapahtui vasta vuonna 2017. Magneettimedian tilalle perustettu Kauppasuomi-lehti kokeili samana vuonna kepillä jäätä ja julkaisi Arvi Pihkalan räikeää äärioikeistolaista propagandaa sisältäneen kirjoituksen (<https://kauppasuomi.fi/artikkelit/1177/kouluista-tehtiin-poliittisia-aivopesukeskuksia-ketka-ovat-syyllisia/>) Suomen koululaitoksen joutumisesta monikulttuurisuutta pakkosyöttävien kulttuurimarxistien ja feminististen homolobbareiden käsiin. Sama kirjoitus julkaistiin myös Magneettimediasa, jonka kanssa Kärkkäisellä tai tavarataloketjulla ei pitänyt olla enää yhteistyötä. Tapaus herätti kielteistä huomiota, ja niinpä Kauppasuomi on pitänyt julkaisuissaan varovaisempaa linjaa.

”Ilman Kärkkäistä” jatkava Magneettimedian nettijulkaisu on jatkanut alkuperäisillä raiteillaan. Sivustolle eksynyt epäonninen kulkija joutuu pian huomaamaan, että lähes jokainen kirjoitus sisältää vähintään viittauksen ”juutalaisliittiin” tai ”juutalaismafiaan”. Esimerkiksi tänä vuonna sivustolla julkaistuista 18 kirjoituksesta 17 käsittelee joko suoraan tai välillisesti juutalaisten kielteisiä toimia

kansainvälisessä taloudessa, politiikassa tai mediassa. Vaikka kirjoitusten aiheet vaihtelevat EU:n elvytyspaketista Amerikan vallan vaihtoon ja koronavirukseen, löytyy taustalta lähes poikkeuksetta kansainvälinen juutalaisten salaliitto. Nykyisistä teksteistä vastaa erityisesti päätoimittaja Markku Juutinen. Moni epäilee, että Kärkkäinen rahoittaa toimintaa edelleen, mutta todisteita asiasta ei ole.

Juha Kärkkäisen antisemiittinen ja salaliittoja kuhiseva käsitys maailmasta on tunnettu. Sen käsittelyyn on käytetty palstatilaa, myös Helsingin Sanomissa (<https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000005416974.html>). Kärkkäisen oikeudenkäynnit ja tuomiot on uutisoitu varsin tarkkaan. Hän on itse esiintynyt julkisuudessa näistä aiheista vastahankaisesti. On kuitenkin huomioitava, että vaikka hän sanoutui irti rasismista ja ääriliikkeistä, ei Kärkkäinen ole missään vaiheessa irtisanoutunut juutalaisvastaisista salaliittoajatuksistaan.

Ja miksi irtisanoutua mistään, jos mieli ei ole muuttunut. Nähtävästi taannoisin Juha Kärkkäisen haastattelu löytyy Keskipohjanmaa-lehdestä syksyltä 2020 (<https://www.keskipohjanmaa.fi/uutinen/604664>), siis muutaman kuukauden takaa. Kärkkäinen kiertelee puhelinhaastattelussa, eikä oikein haluaisi vastata, mutta ei malta olla tunnustamatta väriä: ”Todellisuudessa asia on harvinaisen yksinkertainen: monikansallinen kartelli omistaa bisneksen ja pankit. Ne taas omistavat median.” Hän ei sano ”juutalainen”, mutta viesti on selkeä: mikään Kärkkäisen salaliittoajattelussa ei ole muuttunut.

Tuntuu merkilliseltä, että tällainen vakaumuksen mies hylkäisi missionsa ja jättäisi käyttämättä mahdollisuuden levittää salaliittoteorioitaan, varsinkin kun kukoistava liiketoiminta tarjoaa siihen resursseja. Niinpä vastaus kuuluu: Kyllä, on erittäin mahdollista, että Helsingin Sanomat välillisesti edesauttaa äärioikeiston varainkeruuta ja antisemiittisen propagandan levittämistä. Suoria todisteita tästä ei ole, mutta mahdollisuus on ilmeinen. Toisaalta koko kysymys lienee tarpeeton, sillä päätoimittaja Niemen perusteiden valossa Helsingin Sanomille riittää yksinkertaisesti

se, että lehdessä julkaistu mainos on hyvien tapojen mukainen, oli mainostaja kuka tahansa.

Tapaus seksipalveluilmoitukset

Vaikka päätoimittaja Niemen linjaus on selkeä, tarjoaa historia mahdollisuuden spekuloinnille. Niemen kommenteissa huomiota herättää niiden samankaltaisuus aiemman Helsingin Sanomien mainossivuja koskeneen tapauksen kanssa. Eri naisjärjestöt mukaan lukien Naisjärjestöjen keskusliitto ryhtyi vuosituhaten vaihteen jälkeen kampanjoimaan eri lehdissä julkaistuja seksipalveluilmoituksia vastaan. Mauttomiksi koettujen ilmoitusten poistamista vaadittiin myös siksi, että laillisen prostituution rinnalle oli poliisin tutkimusten mukaan ilmestynyt laitonta paritusta, joka käytti samaa päivälehtien tarjoamaa markkinointikanavaa.

Tuolloinen päätoimittaja Janne Virkkunen puolusti (<https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000004059105.html>) Helsingin Sanomien oikeutta julkaista seksimainoksia asiakkaiden sananvapaudella. Toisaalta hän korosti, ettei lehdellä ollut resursseja seuloa laittomia ilmoituksia laillisten joukosta. Lisäksi hänen mukaansa kyse oli taloudellisesti suhteellisen merkityksettömästä toiminnasta. Myös nykyinen päätoimittaja Niemi korosti sananvapautta – Kärkkäisen mainoksen julkaiseminen vaikutti hänen lausunnossaan lähes lehden velvollisuudelta. Koko asia oli Niemen mukaan taloudellisesti mitätön, ja kysyttäessä hän olisi varmasti sanonut, ettei Helsingin Sanomilla ole mahdollisuutta tarkastaa kaikkien ilmoittajiensa aatteellisia taustoja.

Päätoimittaja Virkkusen mieli kuitenkin muuttui. Viikossa oli löytynyt riittävästi perusteita lopettaa noin miljoonan euron tulot tuoneiden seksi-ilmoitusten julkaiseminen (<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004060973.html>). Näitä perusteita päätoimittaja ei kuitenkaan esitellyt, vaan kertoi, että päätöksen takana olivat ”kaikki asiaan vaikuttavat tekijät ja lehden selvitykset”. Lienee todennäköistä, että

rikosepäilyjen ja maineen tahraantumisen ohella naisjärjestöjen boikotilla oli merkityksensä. Ehkä noin puoli miljoonaa jäsentä onnistui vaikuttamaan lehden tilausmääriin. Päätös kuitenkin osoittaa, että lehti voi valita mainostajansa, eikä asiaa tarvitse sen kummemmin perustella, ainakaan julkisesti.

Oliko Kärkkäisen mainoksen julkaisu etusivulla huono päätös?

Juha Kärkkäinen on oikeudessa tuomittu viharikollinen. Hän on kärsinyt rangaistuksensa, maksanut sakkonsa. Toinen kysymys on, katuuko hän tekojaan. Kärkkäinen on julkisesti sanoutunut irti rasismista ja äärijärjestöjen tukemisesta. Tämän hän teki ilmeisen vastentahtoisesti, ylimielisessä kirjoituksessa, ja vasta sen jälkeen, kun Helsingin Sanomat julkaisi hänestä laajan ja kaunistelemattoman henkilökuvan, jonka hän pelkäsi heijastuvan kauppojensa myyntiin. Salaliitoista ja juutalaisten maailmanvaltanäkemyksistä, siis aatteellisesta ytimestään, Kärkkäinen ei ole irtisanoutunut. Oikeudenkäyntinsä yhteydessä hän julisti julkaisseensa ainoastaan ”valtavirrasta poikkeavan, kriittisen artikkelin”, eikä ymmärtänyt edustamansa antisemitismin nostattamaa kohua. Kärkkäinen jatkaa edelleen vihjailua ja kytkee juutalaisvastaisuutensa myös tuoreempiin aiheisiin, kuten korona-pandemiaan ja sen hyväksikäyttäjiin.

Mainoksen ostanut J. Kärkkäinen Oy on Juha Kärkkäisen perustama, omistama ja johtama yritys, jonka toimintaan hän kytki usealla eri tavalla rikollisen, kahdessa oikeusasteessa tuomitun puuhastelunsa. Kärkkäinen julkaisi ja tuki Magneettimedia-propagandalehteä, jossa hän lietsoi antisemiittistä, salaliittoihin nojaavaan vihakatsomustaan sekä tarjosi yrityksensä kautta äärioikeistolaisille piireille rahoitusta. Yritys sai omistajansa tapaan oikeudessa sakkorangaistuksen, yhteisösakon. Myöhemmin halpahalliketju sanoutui irti kaikesta poliittisesta toiminnasta. Kärkkäisen tavaratalot ovat olleet kuluttajien boikotoinnin kohteena vuosia. Boikotti puri aluksi, mutta viime aikoina tilanne näyttää muuttuneen, sillä ainakin Twitterissä boikotin vastustajat ovat ilakoineet Kärkkäisen parantuneista

myyntiluvuista. Yhtiön uusi mainoslehti Kauppasuomi on paria kompastusta lukuun ottamatta pysynyt suurin piirtein asialinjalla.

Olisiko niin, että tästä piirtyy esiin oikea toimintatapa? Ehkä vihapuheesta tai antisemitismistä ei tarvitse sanoutua irti, kunhan toiminta pysyy riittävän näkymättömänä ja pienen ryhmän harrasteena. Jokaisen aikakauden yllä leijuu harhoja ja kummituksia, eikä älyttömän ihmisen mieltä voi tyynnyttää järkipuheella. Ehkä on vain tyytyminen tilanteeseen, jossa kaikenlaiset kärkkäiset saavat sipistä ja supista yhtäällä ja toimia sekä mainostaa liiketoimiaan toisaalla, kunhan pitävät pahimmat mölyt mahassaan. Ylilyönnit ohjataan määrätietoisesti ja järjestelmällisesti esitutkintaan ja syyteharkintaan, ja toivottavasti tämä pelote riittää suojelemaan esimerkiksi suomenjuutalaista vähemmistöämme kohtuuttomuuksilta.

Koska siitähän viime kädessä on kyse: samalla, kun antisemiitti julistaa mauttomia uhkakuvia juutalaisten kansainvälisistä salaliitoista, tekee hän myös tavallisista, normaalia arkea elävistä juutalaisista vihollisia. Antisemiitti ei tee eroa juutalaisten välillä ilman, että se palvelee hänen omaa julistustaan. Tämä harhakuvan ja todellisuuden välinen kuilu on valtava, mutta jokaiselle antisemitismin historiaan tutustuneelle tuttu. Murheellisinta on se, että aina aika ajoin vihjailut kuvitteellisista kansainvälisistä salaliitoista johtavat konkreettiseen arjen antisemitismiin, jonka kohteina ovat oikeat ihmiset. Niinpä suomenjuutalaiset ovat joutuneet tottumaan huuteluun, solvauksiin, tihutöihin ja ilkivaltaan – muualla Euroopassa viholliskuvat ovat konkretisoituneet myös vakavammiksi viharikoksiksi.

Antisemitismi ei ole Suomessa ja Euroopassa ilmiö ilmiöiden joukossa. Vaikka historiasta löytyy vihaa ja kansanmurhia, on antisemitismi nivoutunut poikkeuksellisen pitkäkestoisesti ja ainutlaatuisella tavalla koko kristillisen ja eurooppalaisen kulttuurin eri vaiheisiin. Antisemitismin historiasta löytyy käsittämätön määrän tavallisten ihmisten suorittamia hirmutöitä, joiden pontimena toimivat samanlaiset antisemiittiset syytökset, joita Kärkkäinen on julkaisuissaan ja julkisissa ulostuloissaan viljellyt ja viljelee edelleen pienemmässä mittakaavassa.

Tästä tulisi sanoutua irti mahdollisimman selkeästi, ettei juutalaisvastainen salaliittoajattelu pääse normalisoitumaan ja juurtumaan yhteiskuntaamme.

Juha Kärkkäinen toi juutalaisvastaiset salaliittoteoriansa tuliaisena Amerikan matkalta. Hän ryhtyi levittämään niitä lehtensä kautta tilanteessa, jossa hänen ajatuksilleen oli tilausta lähinnä synkeän huumorin harrastajien ja parin fanaatikon piirissä. On vaikea sanoa, onko kyse ainoastaan sosiaalisen median luomasta harhasta, mutta vaikuttaa siltä, että Kärkkäinen on hengenheimolaisineen onnistunut missiossaan: jonkinlainen vähemmistö suomalaisista on viimeisen kymmenen vuoden aikana nielaissut syötin ja omaksunut käsityksen juutalaisten kansainvälisestä salaliitosta maailmaa selittävänä teoriana. Pelkään, että heille Juha Kärkkäinen on nyt esimerkki vahvatahtoisesta ja menestyvästä kauppiasta, joka aatemaailmastaan huolimatta voi kävellä selkä suorana Sanomataloon ja ostaa itselleen valtakunnan päälehden etusivun.

Peter Singerin efektiivinen altruismi – paras tapa auttaa?

Matti Taneli

Australialaisen filosofin Peter Singerin (1946–) mukaan efektiivinen altruismi on paras tapa auttaa. Singer on yksi efektiivisen altruismin alkuunpanijoista. Vuonna 1972 hän kirjoitti toimiessaan Oxfordin University Collegen yliopistonlehtorina artikkelin ”Famine, Affluence and Morality”. Efektiivistä altruismia Singer käsittelee laajasti teoksessaan *The Most Good You Can Do: How Effective Altruism is Changing Ideas About Living Ethically* (2015, suomeksi *Paras tapa auttaa*, 2016).

Efektiivisen altruismin perustusajatus on seuraava: Meidän pitää tehdä niin paljon hyvää kuin suinkin voimme. Eettisen elämän vähimmäisvaatimuksena on se, että ihminen käyttää huomattavan osan ylimääräisestä varallisuudestaan tai muista resursseistaan maailman muuttamiseen nykyistä paremmaksi paikaksi. Sen sijaan täysin eettinen elämä edellyttää sen, että teemme niin paljon hyvää kuin suinkin voimme.

Useimmat eettiset altruistit eivät suinkaan ole pyhimyksiä, vaan ihmisiä, joiden elämäntapa on hyväksyttävän eli minimivaatimukset täyttävän ja täysin eettisen elämän välimaastossa. He eivät koe syyllisyyttä siitä, etteivät ole moraalisesti täydellisiä. Efektiivisen altruistin mielestä on turhaa potea syyllisyyttä, vaan on syytä keskittyä omiin hyviin aikaansaannoksiinsa. Se, että on mukana muuttamassa maailmaa entistä paremmaksi paikaksi, on arvokasta. Singer pitää efektiivistä altruismia tärkeänä liikkeenä ensiksi siksi, että sillä on huomattava merkitys maailman tulevaisuuden kannalta.

Hyväntekeväisyys on suuri teollisuusala. Pelkästään Yhdysvalloissa on noin miljoona hyväntekeväisyysjärjestöä, jotka saavat vuosittain suunnilleen 200 miljardin dollarin arvosta lahjoituksia. Tämän lisäksi uskonnollisille järjestöille lahjoitetaan vuosittain noin 100 miljardia dollaria. Suurin osa 300 miljardista dollarista annetaan järjestöjen auttamien ihmisten, eläinten tai metsien kuvien herättämien tunteiden perusteella. Efektiivisen altruismin liike pyrkii muuttamaan tilannetta siten, että se tarjoaa hyväntekeväisyysjärjestöille kannustimia todistaa rehellisyytensä ja tehokkuutensa.

Toiseksi efektiivinen altruismi tekee ihmisen elämästä merkityksellisen. Altruisti saa tyydytystä siitä, mitä hän tekee, auttaminen tuntuu hyvältä. Efektiiviset altruistit auttavat muita suoraan ja epäsuorasti – siitä on usein hyötyä myös heille itselleen.

Kolmanneksi efektiivinen altruismi selkeyttää seuraavaa filosofista ja psykologista kysymystä: Saavatko pohjimmiltaan luonnolliset tarpeemme ja tunnereaktiomme meidät toimimaan? Onko järki tunteiden orja kuten David Hume (1711–1776) väittää teoksessaan *A Treatise of Human Nature* (1739, 1740, toinen kirja, osa 3, luku 3)?

Jos näin on, rationaalisella ajattelulla ei ole oikeastaan muuta merkitystä kuin perustelun pintasalaus teoille, jotka on päätetty jo ennen kuin ihminen alkaa järkeillä, mitä tehdä. Vai onko niin kuin Immanuel Kant (1724–1804) esittää *Käytännöllisen järjen kritiikissään* (1788, suom. 2016), että järjellä on ratkaiseva merkitys sen suhteen, millaiseksi ihmisen elämä muodostuu. Kantin mukaan moraalilaki on ennen muuta järjen laki, mutta hän väittää järjen lakiin syventymisen aikaansaavan tunteita.

Singerin mukaan herää kysymys: Miksi jotkut ihmiset kykenevät luopumaan omasta ja läheistemme eduista ja ajattelemaan jopa tuntemattomien ihmisten, tulevien sukupolvien ja eläinten etua?

Neljänneksi se, että monet Y-sukupolven (1980-luvun alun ja 1990-luvun puolivälin välillä syntynyt sukupolvi) edustajat ovat innostuneet efektiivisestä altruismista, antaa Singerin mielestä perusteita suhtautua tulevaisuuteen optimistisesti. Singer

väittää, että efektiivinen altruismi antaa todisteita siitä, ettei moraalinen kykymme ole rajoittunut koskemaan ainoastaan sukulaisiamme, oman yhteisön jäseniä tai niitä, joiden kanssa olemme tai voisimme olla molempia osapuolia hyödyntävässä suhteessa.

Me voimme siis laajentaa moraalista näköpiiriämme, tehdä suuriin ihmisyhteisöihin ulottuvalle altruismille perustuvia ratkaisuja ja käyttää järkeämme todennäköisten seurausten todistusaineistoon perustuvaan arviointiin. Näin ollen efektiivinen altruismi antaa toivoa, että uusi sukupolvi ja sitä seuraavat sukupolvet kykenevät täyttämään eettiset velvollisuutensa aikakaudella, jolloin ihmiskunnan ongelmat ovat sekä maailmanlaajuisia että paikallisia.

Efektiiviset altruistit, esimerkiksi Singerin erittäin lahjakas opiskelija Matt Wage Princetonin yliopistossa, elävät vaatimattomasti ja lahjoittavat suuren osan tuloistaan, usein paljon enemmän kuin kymmenyksen, tehokkaimmille hyväntekeväisyysjärjestöille.

He tekevät tutkimusta ja keskustelevat muiden kanssa muun muassa siitä, mitkä järjestöt toimivat tehokkaimmin tai perustavat toimintansa riippumattomien arvioijien tutkimuksiin. He valitsevat ammatin, jossa tienaa eniten siksi, että he voisivat auttaa mahdollisimman paljon eikä siksi, että he voisivat elää yltäkylläisyydessä.

Efektiiviset altruistit puhuvat lahjoittamisesta muille sekä kahden kesken että netissä levittääkseen efektiivisen altruismin ajatusta. He antavat osan ruumiistaan – verta, luuydintä tai jopa munuaisen – tuntemattomalle ihmiselle.

Onko Singerin esittämän efektiivisen altruismin toiminnan logiikka uskottava maailmanparantamisen saavuttamiseksi ja sen moraalifilosofinen perusta pätevä?

Onko efektiivinen altruismi sellainen utilitaristinen teoria, joka hyvistä motiiveistaan, yksittäisten ihmisten moraalisesti ihailtavista teoistaan ja tekojen tuloksista huolimatta liiaksi sivuuttaa yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuuden vaatimuksen?

Ajattelen, että näin on. Maailmanrauhan ja ihmiskunnan tulevaisuuden hyvinvoinnin ja tasa-arvon kannalta voimavaramme tulee keskittää enemmän poliittiseen päätöksenteon oikeudenmukaisuuden toteutumiseen kuin yksittäisten monin tavoin kyvykkäiden ihmisten – esimerkiksi Singerin mainitsemien multimiljardöörien Bill ja Melinda Gatesin ja lahjakkaiden filosofian opiskelijoiden – rationalisointiin, joka sitten saa heidät toimimaan empaattisesti.

Näin näyttää olevan siitäkkin huolimatta, ettei Singer pidä efektiivistä altruismia ja yhteiskunnallisen päätöksenteon oikeudenmukaisuuteen vaikuttamista toisiaan (täysin) poissulkevinä näkemyksinä ja toimintatapoina.

Matti Taneli, kasvatustieteen tohtori, filosofian ja teologian maisteri, opettaja ja pappi

Vartija N:o I/2021

V. 1888 perustettu riippumaton aikakauslehti

I 33. vuosikerta

Julkaisija:

Vartija-aikakauslehden kannatusyhdistys r.y. (riippumaton yhdistys)

ISSN 0782-033X

www.vartija-lehti.fi

toimitus@vartija-lehti.fi

Päätoimittajat:

(vastaava)

Matti Myllykoski

Isonnevantie 41 A 9

00320 Helsinki

p. 050-3182453

matti.myllykoski@helsinki.fi

Mikko Ketola

Kirkkohistorian laitos

PL 33, 00014 Helsingin yliopisto

p. (09) 19122055

mikko.ketola@helsinki.fi

Vartijan kannatusyhdistyksen jäsenyys vuodelle 2021

Vartijan tukijäsen saa kaikki lehden numerot ja e-kirjat välittömästi niiden ilmestyttyä pdf-tiedostoina sähköpostiinsa. Lisäksi hän saa toimituksen uutiskirjeen ja kutsuja kiinnostaviin lukijatapaamisiin. Lehden nettisivulle uudet numerot ilmestyvät kaikkien luettaviksi pari kuukautta myöhemmin. Lukijatapaamisista tiedotetaan vain lehden tukijoille.

Vapaaehtoinen tukijäsenmaksu 20 € (opiskelijat ja työttömät 10 €) yhtä lukijaa kohden vuodelle 2021 maksetaan lehden Danske Bankin tilille FI79 8146 9710 2040 57. Viestitilaan maksaja merkitsee e-lehden ja e-kirjojen saajan tai saajien **sähköpostiosoitteen** ja varmuuden vuoksi myös **puhelinnumeron**. Maksaja saa välittömästi tiedon lehden julkaisemisesta Vartijan nettisivulla. Lisätietoja asiasta antaa matti.myllykoski@helsinki.fi

Toimitusneuvosto

Salla Ranta, Mikko Ketola, Matti Myllykoski, Niilo Rantala, Tuomas Vaura

Vinjettikuvat: Anssi Rauhala